

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA
TEK ŞAHİT VE YEMİNLE HÜKÜM

SIDDIKA AYAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

PROF. DR. HÜSEYİN TEKİN GÖKMENOĞLU

KONYA-2014

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sıddıka AYAŞ		
	Numarası	118106041012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	İslam Muhakeme Hukukunda Tek Şahit ve Yeminle Hüküm			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Sıddıka Ayaş
S. Ayaş

KONYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yıldırım AYAR
	Numarası	118106041012
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Halim Tahir Gökmençoğlu
	Tezin Adı	İslam Muhakeme Hukukunda Tez, Şahit ve Temsil Hukuku.

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İslam Muhakeme Hukukunda Tez, Şahit ve Temsil Hukuku başlıklı bu çalışma 26.05.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	H. Tahir Gökmençoğlu	
2	Yardımcı Doç. Dr.	Mustafa NİMPEK	
3	Yardımcı Doç. Dr.	Halim UĞUR	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Tez Savunma Sınavı Tutanak Formu

I. Öğrenci Bilgileri					
Adı	<i>Violdika</i>	Anabilim Dalı	<i>Temel İslam Bilimleri</i>		
Soyadı	<i>Ayas</i>	Bilim Dalı	<i>İslam Ahlakları</i>		
Numarası	<i>118106041012</i>	Sınav Durumu	I. Savunma Sınavı ☒	II. Savunma Sınavı ☐	
Danışmanı	<i>Dr. D. H. Tekin Çakıroğlu</i>	Programı	Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
II. Sınav Bilgileri					
Tarih	<i>26.05.2014</i>	Saat	<i>10.00</i>	Süre	<i>70'</i>
III. Değerlendirme ve Sonuç					
☒	Savunulan Tezin Kabul Edilmesine				
☐	Savunulan Tezin Düzeltilmesine				
☐	Savunulan Tezin Reddedilmesine (*)				
Salt Çoğunluk ☐	Oy Çokluğu ☐	Oy Birliği ☒	İle karar verilmiştir.		
NEÜ Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans / Doktora Tez Savunma Sınavı gerçekleştirilmiş ve adayın durumu tutanakla tespit edilmiştir.					
IV. Tez İzleme Komitesi Üyeleri					
Sıra No	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza		
1	Danışman	<i>Prof. Dr. H. Tekin Çakıroğlu</i>	<i>[Signature]</i>		
2	Üye	<i>Yardı. Doç. Dr. Murat Sınal</i>	<i>[Signature]</i>		
3	Üye	<i>Yardı. Doç. Dr. Abdülkadir Uğur</i>	<i>[Signature]</i>		
4	Üye				
5	Üye				
<p>Not: Bu belge, Tez Savunma Sınavı'ndan sonra üç gün içerisinde, Tez inceleme ve Değerlendirme Formu (Rapor) ile birlikte Sosyal Bilimleri Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.</p> <p>(*)Tezi Reddedilen öğrenci, Reddedilen tezin bir nüshasını gerekçeli kararla birlikte Enstitüye teslim etmesi gerekmektedir.</p>					

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	SİDDİKA AYAŞ		
	Numarası	118106041012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ/İSLAM HUKUKU		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	PROF. DR. H. TEKİN GÖKMENOĞLU		
Tezin Adı	İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA TEK ŞAHİT VE YEMİNLE HÜKÜM			

Hangi hukuk sistemi olursa olsun muhakeme kısmı büyük önem taşır. Bu konuda toplumsal adaletin sağlanması ve insanların haklarının korunması için muhakeme mercilerine büyük görevler düşmektedir. Bir hak iddia eden kimse kendi hakkını savunurken karşıdaki kişiyi de töhmet altında bırakmaktadır. İşte bu yüzden muhakeme hukukunda ispat vasıtaları büyük önem taşımaktadır. İslam muhakeme hukuku da gerek hakkın korunması gerekse töhmet altında kalan kişinin hakkının korunması amacıyla iddianın ispatlanmasını istemiştir. İslam muhakeme hukukunun temelinde, Hz. Peygamber'in (a.s) de bizzat uygulamış olduğu "Delil getirmek davacıya, yemin etmek davalıya düşer." kaidesi yer alır. Delil getirmekten kasıt o dönemi göz önüne aldığımızda, genel olarak şahit getirmektir. İspat için belirli bir şahit sayısı, ayet ve hadislerde net olarak belirlenenler hariç İslam hukukçuları arasında ihtilafa sebep olmuştur. Çalışmamızın konusu olan tek şahit ve yeminle hüküm meselesinde Hanefiler ve diğer mezhepler arasında ihtilaf olmuştur. İhtilafın kaynağı ise, bir ayetin ve hadisin uygulanması üzerinde oluşan farklılıktır.

Anahtar Kelimeler: Şahit, Yemin, İspat, Muhakeme

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	SIDDIKA AYAŞ		
	Student Number	118106041012		
	Department	BASIC ISLAMIC SCIENCES/ ISLAMIC LAW		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	PROF. DR. H. TEKİN GÖKMENOĞLU		
Title of the Thesis/Dissertation	VERDICT WITH ONE WITNESS AND BY ASSERTORY OATH IN ISLAMIC JUDGEMENT LAW			

Part of judiciary is crucial in every legal system. Judiciary institutions have great responsibility for protecting the rights of the people. A person who seeks their right implies the wrongdoing of the one opposite of themselves. For this reason the means of proof carry great importance in judgement law. Islamic judgement law asks for proof, to protect the rights of both the claimant and the defendant. The principle “To bring proof is on the plaintiff, to take an oath is on the defendant.” applied by the prophet (SAW), lies at the foundation of Islamic judgement law. To bring proof in that period meant to bring witnesses. The number of witnesses necessary to prove a claim have been cause for disagreement among the scholars of Islamic law, except for the cases where the number is spelled out in Qur’an or the hadith. The subject of this work, verdict with only witness and assertory oath, is a point of disagreement between the Hanafi madhab and the majority of Islamic law scholars. The source of the disagreement is difference in application of an ayat and a hadith.

Key Words: Witness, Oath, Proof, Judiciary

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
KISALTMALAR.....	5
GİRİŞ.....	6
1. KONU VE AMAÇ.....	7
2. YÖNTEM	7
3. SINIRLILIKLAR.....	8
4. KAYNAKLAR	8
BİRİNCİ BÖLÜM	9
GENEL OLARAK İSPAT VASITALARI.....	9
1. İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA İSPAT VASITALARI.....	10
1.1. ŞAHİTLİK (TANIKLIK)	10
1.2. YEMİN	22
1.3. İKRAR	25
1.4. KARİNE	27
2. MODERN HUKUKTA İSPAT VASITALARI.....	30
2.1. HUKUK MUHAKEMELERİNDE İSPAT VASITALARI.....	30
2.2. CEZA MUHAKEMELERİNDE İSPAT VASITALARI.....	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	41
İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA “TEK” ŞAHİT VE YEMİN İLE HÜKÜM MESELESİ	41
1. KABUL EDENLER VE DELİLLERİ	42
1.1. MALİKİ MEZHEBİ	42
1.2. ŞAFİÎ MEZHEBİ.....	45
1.3. HANBELÎ MEZHEBİ	48
1.4. ZAHİRİYYE.....	52
1.5. ŞİA	52
2. REDDEDENLER VE DELİLLERİ	56
2.1. HANEFİ MEZHEBİ	56

SONUÇ.....	63
BİBLİYOGRAFYA.....	66

ÖNSÖZ

Hüküm vermenin ancak ona ait olduğu ve her şeyi hakkıyla gören, Hakîm ve Şehîd olan Allah'a (c.c) hamdolsun. Ona itaat, Allah'a (c.c) itaat olan Hz. Peygamber'e (a.s) salat ve selam olsun.

İslam hukuku alanında ülkemizde birçok akademik çalışma yapılmaktadır. Amacımız bu çalışmamızla alana bir katkıda bulunmaktır. Elbette “*Gök kubbe altında yeni ve söylenmemiş hiçbir söz yoktur.*” ve “*Herkes her şeyi biliyor, biz sadece hatırlamalarına yardımcı oluyoruz.*” sözlerinin gerçekliğini yadsımamak gerekir.

Bir hukuk sisteminin şüphesiz en önemli bölümü muhakeme kısmıdır. Toplumsal düzenin ve bütünlüğün sağlanmasında olmazsa olmaz unsur adalettir. Bu sebeple bireysel vicdanın yanında, adaletin sağlanması için mahkemelere büyük görevler düşmektedir. Mahkemelere gelen davaların adil bir şekilde sonuçlanması için delillerle ispat edilmesi gerekir. Davanın niteliğine göre bir şahitlik, ikrar, yemin gibi ispat vasıtaları vardır. Çalışmamız olan “*Tek Şahit ve Yeminle Hüküm*” meselesi, bir ispat vasıtasıdır ve şahitliğin alt konusudur.

Çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konu, amaç, yöntem, sınırlılıklar ve kaynaklara değinildi. Birinci bölümde, İslam muhakeme hukukunun öngördüğü ve günümüz hukukunda kullanılan ispat vasıtaları genel olarak detaya girmeden incelendi. Burada çalışmanın içeriği itibariyle şahitlik ve yemin konusuna ağırlık verildi. İkinci bölümde konumuzun asıl kısmı ele alındı. “*Tek Şahit ve Yeminle Hüküm*” meselesi hakkında fakihlerin ve mezheplerin görüşleri, kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışıldı. Sonuç bölümünde, bir ve ikinci bölümlerde işlenen konular bütüncül ve kısa olarak ele alındı ve çalışma sona erdirildi.

Bu yüksek lisans tezinin vücut bulmasında, hasta olmasına rağmen elinden geleni yaparak bana evde her türlü rahatlığı sağlayan ve destek veren anneme, maddi-manevi her türlü destek ve güvence sağlayan babama öncelikle teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimimin iki yılı boyunca herhangi bir işte çalışmaya ihtiyaç duymayacağım şekilde bana burs desteği sağlayan (TÜBİTAK) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na, çalışmam sırasında desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım H. Merve ÇALIŞKAN, Mahmut SAMAR ve Emre KALAYCI'ya çok teşekkür ediyorum.

Üç yıl boyunca gerek seminer ve gerek tez çalışmam sırasında yardımcı olan ve tez savunmasının ardından düzeltme süreci içerisinde vefat eden danışman hocam sayın Prof. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU'na Allah'tan rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.

Benim başarımlarım ancak Allah'tandır; O'na tevekkül ettim ve O'na yöneldim.

Sıddıka AYAŞ

KONYA-2014

KISALTMALAR

b. : İbn

CMK. : 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

HMK. : 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Hz. : Hazreti

ö. : Ölüm Tarihi

r.a. : Radıyallahu anh

s.a. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

ts. : Tarihsiz

vd. : ve devamı

ys. : Yersiz

GİRİŞ

Bir toplumdaki bireyler arasındaki adalet, huzur ve güveni sağlamak toplumun istikrarı ve bütünlüğünün sağlanması için önemlidir. Dinin veya hukuk düzeninin amaçlarından biri de bireyler arası hak ve menfaatlerin korunmasıdır. Bireylerin sahip oldukları hak ve menfaatlerin korunması yetkili makamlarca teminat altına alınmıştır. Aksi takdirde toplumsal bir kargaşa ve bitmek bilmez bir çekişme silsilesi kaçınılmaz olurdu.

Hak iddia eden bir birey, hakkını elde etmek veya hakkına saygı gösterilmesini sağlamak için talep etme ve dava açma suretiyle bu iddiasını elde edebilir. Kişi önce, hak iddia ettiği kişiden hakkını ister alamadığı takdirde hukuk düzeninin yetkili makamına başvurur ve dava açar.

Dava açmak bir iddianın ürünüdür. Bu iddia doğru da olabilir yalan da olabilir. Gerek iddiada bulunan davacı için ve gerekse davanın açılmasıyla zan altına giren davalı için doğruların ortaya çıkarılması gerekir. Hâkimin, önüne gelen davayı sonuçlandırabilmesi için olaya ilişkin bir takım vasıtalara ihtiyacı vardır. İşte bu vasıtalar ispat vasıtalarıdır. Davacı iddiasını ispat etmeli, davalı da iddianın aksini ispat etmelidir. Tabii ki davaya konu olan olayın türüne göre davacı ve davalının ispat vasıtaları farklılık arz etmektedir.

Davalardaki ispat yönteminin temel noktasını Hz. Peygamber'in (a.s) şu hadisi oluşturmaktadır: "Delil getirmek davacıya, yemin etmek davalıya düşer."¹ Hakkını isteyen kişi yani davacı bir iddiada bulunuyorsa bunu ispat etmekle yükümlüdür. Kendisi aleyhine bir iddiada bulunulan kişinin yani davalının böyle bir yükümlülüğü yoktur. Zira beraati zimmet asıldır. Suç ve hata iddia ediliyorsa ispatlanmalıdır.

---

¹ Buhari, *Rehn*, 6; Muslim, *Akdiye*, 1; Ebu Davud, *Akdiye*, 23; Tirmizi; *Ahkâm*,12.

İslam hukukunda Kur'an ve sünnetin bizi yönlendirmiş olduğu bir takım ispat vasıtaları söz konusudur. Bunun yanı sıra içerisinde yaşanan çağın meydana getirdiği ve aklî olarak da zaten öne sürülebilecek ispat vasıtaları mevcuttur. Bunlara birinci bölümde değineceğiz.

1. KONU VE AMAÇ

Çalışmamız davalarda ispat vasıtası olarak kullanılan şahitlik ve yeminle ilgili bir alt konudur. *'Tek' şahit ve yeminle hüküm* terkiMinden kastımız, davacının iddiasını ispat etmek için tek bir şahit getirmesi ve bunun yanında kendisinin de şahidin doğru söylediğine ve vakanın iddia ettiği gibi olduğuna yemin etmesi ve hâkimin bu doğrultuda davayı davacının lehine sonuçlanacak şekilde karar vermesidir. Kısaca bu terkiMindin geçtiği yerlerde anlaşılması gereken durum, tek şahit ile birlikte davacının yeminidir.

Şahitlik ve yemin konularında birçok çalışma yapılmıştır. Fakat *'Tek' şahit ve yeminle hüküm* mevzusu bu çalışmalar içerisinde alt başlıklarda sınırlı bir biçimde ele alınmıştır. Amacımız bu konuyu genişleterek ele almak ve müstakil bir çalışma oluşturmaktır.

2. YÖNTEM

Çalışmamızda literatür inceleme ve karşılaştırma yöntemi kullandık. İslâm hukukunda yazılmış furuata ait eserlerdeki konumuzla ilgili bölümlerden tarayarak elde ettiğimiz bilgileri çalışmamıza aktarmaya çalıştık. Çalışmamızda iki bölüm düzenledik. Birinci bölümde genel olarak ispat vasıtalarını ele aldık. Bu kısmı da kendi içerisinde İslam hukuku ve modern hukuktaki ispat vasıtaları olarak ikiye ayırdık. Yalnız tüm ispat vasıtalarını aynı oranda ele almadık. Buradaki amacımız ön hazırlık olarak genel bilgi vermektir. Bu yüzden konumuzla asıl ilgisi olan vasıtaları daha geniş çapta inceledik. İkinci bölümde çalışmamızın asıl kısmını ele aldık. *'Tek' şahit ve yeminle hükmü* kabul edenler ve reddedenler

olarak sınıfladık ve görüşlerini ele aldık. Sonuç kısmında genel olarak çalışmanın bir tekrarı niteliğinde meseleyi tetkik ettik.

3. SINIRLILIKLAR

Çalışmamızda mümkün olduğu kadar tekrar ve ayrıntıya mahal bırakmayacak şekilde konumuzu odak noktası aldık. Meseleyi sade ve net olarak vermeye çalıştık. Zaten '*Tek*' şahit ve yeminle hüküm meselesi çok geniş bir alan teşkil etmiyordu. Bu yüzden Malikî, Şafî, Hanbelî, Hanefî, Zahirî, Şîî mezheplerin ve bazı müstakil imamların görüşleri ile çalışmamızı sınırladık. Bu kaynaklardan sadece konumuzla ilgili kısımları almakla yetindik.

4. KAYNAKLAR

Çalışmamızın birinci bölümü doktrinel bir kısım olmadığı ve konuya ön hazırlık aşaması olduğu için bu kısımda islam muhakeme hukuku ve ispat vasıtaları üzerine incelemeleri olan eserlerden yararlandık. Bunlar içerisinde Fahrettin Atar'ın *İslam Adliye Teşkilatı*, Sahip Beroje'nin *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, Celal Erbay'ın *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları* gibi konu ile ilgili spesifik eserler yanında Vehbe Zuhaylî'nin *el-Fıkhü'l-islâmî ve edilletühü* isimli fıkıh ansiklopedisinden konumuzu derledik.

İkinci bölümde mezheplerin temel fıkıh eserlerinden hareketle konuyu vermeye çalıştık. Derlediğimiz bilgilere ilgili hadis kitaplarından da eklemeler yaptık. Bu çerçevede konuyu sunmaya çalıştık.

Aslında tek şahit ve yeminle hüküm meselesi ile ilgili olarak Beroje'nin yukarıda adı geçen eserinde müstakil bir risalenin olduğu belirtilmiş. Mahmud Abdulmütecelli Halife'ye ait olan *el-Kadâ bi's-şâhid ve'l-yemin* isimli esere biz ulaşamadık.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK İSPAT VASITALARI

İspat kelimesi, sabit kılmak, güçlendirmek, istikrarlı bir hale getirmek, doğrulamak anlamlarına gelen s-b-t (ث ب ت) kökünden gelmekle birlikte اثبت fiilinin mastarıdır. Belirleme, iddiasını, hakkını delillendirme, teyit etme anlamındadır.²

İslam hukukunda davalar hukuk ve ceza davaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yine özellikle islam hukukunda ceza alanında bireysel ve kamu davaları şeklinde ayrımların söz konusu olması islam muhakeme hukukunda tek tür bir yargılama usulü söz konusu olmadığını gösterir.³

Kur'an ve sünnette, davaların sonuçlanması için ispat vasıtası olarak delillere büyük önem verilmiştir. Bunların içerisinde muhakeme hukuku açısından şahitlik ve ikrar büyük bir yer teşkil etmektedir. Kur'an'da bir çok ayette adaletli şahitlik vurgulanmış, hak ve adaletin temini için müminlerden Allah için şahitlik yapmaları istenmiştir. Aynı zamanda zina, bazı mali konular, nikah ve talak gibi mevzularda şahitlik nisabı da belirlenmiştir.⁴ Hz. Peygamber (a.s.) kendisine gelen davalarda, davacıdan şahit, davalıdan yemin etmesini istemiştir.⁵ İkrarla hükmettiğine dair de birçok rivayet de vardır.⁶

---

² Zebidî, *Tâcî'l-arûs*, I, 533; İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, II, 19,20; Cürçânî, *Kitâbü't-tarîfat*, 65.

³ İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 93; Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, 183,184; Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, 79; Beroje, *İslam İspat Hukuku*, 143.

⁴ Bakara, 2/282; Nisa,4/6; Maide, 5/106; Talak,65/2; Mearic, 70/33.

⁵ Buharî, *Rehn*, 6; *Şehadat*, 20.

⁶ Buharî, *Hudud*, 30; Müslim, *Hudud*, 25.

1. İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA İSPAT VASITALARI

1.1. ŞAHİTLİK (TANIKLIK)

Şahitlik, ş-h-d (شهد) kökünden gelmekle birlikte hazır olmak, bilmek, delalet etmek, tanıklık etmek, kesin olarak haber vermek, bildiğini söylemek, yemin etmek, tahmin ve kestirmeye dayalı olmadan bir şahsın hakkının ihbarı anlamlarına gelen şehadet (شهادة) mastarının karşılığıdır.⁷

Şühûd (شهود) ve şehâdet (شهادة), göz veya basiretle görerek hazır olmak demektir. Kimi zaman sadece “hazır olmak” anlamında kullanılır. Fakat bir farkla şühûd formu sadece “hazır olmak”, şehâdet formu “görmek” anlamındadır. Şehadet basiret veya gözle görmekten meydana gelen bilgiden kaynaklanan bir sözdür.

Şehidtü (شهدت) iki anlamda söylenir:

1. Bilgi yerine kullanılır ve onunla şahitlik yapılır. Şahidin biliyorum (اعلم) demesi kabul edilmez. Onun şehadet ederim (اشهد) demesi gerekir.

2. Yemin anlamında kullanılır.⁸

Şehâdet, Kuran’da tanıklık anlamının yanında kimi zaman hüküm verme⁹, ikrar etme¹⁰, haber verme¹¹ anlamlarında da kullanılmıştır. Zaten bu anlamlarında da bir bilgiye sahip olma durumu söz konudur.

⁷ Zebîdî, Tâcü’l-arûs, II, 391; İbn Manzûr, *Lisânü’l-arab*, III, 238,239; Cürcânî, Kitâbü’t-tarîfât, 204, Kal’acî, *Mu’cemu’l-lugati’l-fukaha*, 266.

⁸ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 352,353.

Şahitlik, bir kimsenin, bir şahısta olan hakkını ispat için şهادet lafzıyla hâkimin ve hasmının huzurunda icra edilen doğru ihbardır. “Bu davacının, bu davalıda şu kadar alacağı olduğuna şahitlik ederim.”denilmesi gibi.¹²

Şahitlik eden, hazır bulunan veya bilen-gören kimseye de şâhit (شاهد) denir.¹³

Şahitlik kelimesi, bizzat gözle görmek anlamındaki ‘müşahede’ kökünden türemiştir. Şahitliğin temelinde görerek elde edilen bilgi vardır. Peygamber’in (a.s) “Güneş gibi apaçık gördüysen tanıklık et, yoksa terk et!”¹⁴ hadisi de bunu teyit etmektedir. Bir kimsenin “شَهِدْتُ بِمَجْلِسِ فُلَانٍ” yani “Falancanın meclisine tanık oldum.” demesi onun orada bulunduğunu söylemesidir. Yine “وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ” “Onlar müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı.”¹⁵ Ayetinde *şühud* kelimesi orada hazır bulunup olaya vaki olanları nitelemek için kullanılmıştır. Bu sebeple bir kişiye, şahitliği yerine getirmek üzere mahkemede hazır bulunduğu için *şahit*, yaptığı işe de *şahitliği yerine getirme* ismi verilmiştir.¹⁶

Şer’i kaynaklarda şahitliğe büyük önem arz edilmiştir. Kur’an’da ispat vasıtası olarak şahitliğin geçtiği ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

---

⁹ Yusuf, 12/26.

¹⁰ Nur, 24/6; Tevbe, 9/17.

¹¹ Yusuf, 12/81.

¹² Bilmen, *Istilahât-ı fıkhiyye*, VIII, 118.

¹³ Rağıb el-Isfehânî, *el-Müfredât*, 353.

¹⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Bulûğu’l-merâm*, Şهادet, 8.

¹⁵ Buruc, 85/7.

¹⁶ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 111, 112.

Müdâylene ayeti olarak da nitelenen ve aynı zamanda tek şahit ve yeminle hüküm meselesinde delil olarak öne sürülen ayet:

“Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah’ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabbi olan Allah’tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, aklı ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adalete daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız, bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah’a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”¹⁷

¹⁷ Bakara, 2/282.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايْتُمْ بَدِينٍ إِلَىٰ أَحَلِّ مُسَمًّى فَالْكُتُبُ وَلِيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْب كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلِيُمِلَّ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلِيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَن تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْب الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَن تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَن تَكُونَ

Şahit tutmanın ve şahitlik yapmanın önemini belirten ayetler:

“Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir. Eğer birbirinize güvenirsiniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin ve Rabbi Allah’tan sakınsın. Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.”¹⁸

“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.”¹⁹

“Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun.

تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

¹⁸ Bakara, 2/283.

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

¹⁹ Nisa, 4/6.

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

(Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”²⁰

Vasiyet konusunda şahitlik:

“Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir. Yahut seferde olup da başınıza ölüm musibeti gelirse, sizin dışınızdan başka iki kişi şahitlik eder. Eğer şüphe ederseniz, onları namazdan sonra alıyorsunuz da Allah adına, ‘Akraba da olsa, şahitliğimizi hiçbir karşılığa değişmeyiz. Allah için yaptığımız şahitliği gizlemeyiz. Gizlediğimiz takdirde, şüphesiz günahkârlardan oluruz.’ diye yemin ederler.”²¹

“(Eğer sonradan) o iki kişinin günaha girdikleri (yalan söyledikleri) anlaşılırsa, o zaman, bu öncelikli şahitlerin zarar verdiği kimselerden olan başka iki adam, onların yerine geçer ve ‘Allah’a yemin ederiz ki, bizim şahitliğimiz

²⁰ Nisa, 4/135.

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ
عَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَن تَعْدِلُوا وَإِن تَلُؤُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

²¹ Maide, 5/106.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ
آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ صَرْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الْآثِمِينَ

onların şahitliğinden elbette daha gerçektir. Biz hakkı da çiğneyip geçmedik. Çünkü o takdirde, biz elbette zalimlerden oluruz.’ diye yemin ederler.”²²

Kazif konusunda şahitlik:

“Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.”²³

Talak konusunda şahitlik:

“Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru yapın. İşte bununla Allah’a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.”²⁴

Kur’an’ın hayata aktarılmış biçimi olan sünnette de gerek Kur’an’da geçen ayetlerin uygulaması olarak gerekse toplumsal yaşayışın gerektirdikleri nisbetinde şahitlik önemli bir yer almıştır. Zira o devirde yaşayan insanlar Hz.

²² Maide, 5/107.

فَإِنْ عُنِيَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّ إِثْمًا فَآخِرَانِ يُقِيمَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولِيَانِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

²³ Nur, 24/4.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً
أَبَدًا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

²⁴ Talak, 65/2.

فَإِذَا بَلَغَ الْأَجِلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا
الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا

Peygamber'i (a.s) bir nebi, bir devlet başkanı, bir beşer olmasının yanında bir kadı (hâkim) olarak da görüyorlardı. Bu sebeple Hz. Peygamber'e (a.s) çözüme kavuşturması için birçok dava gelmekteydi. Bunların çözüme kavuşmasında Hz. Peygamber (a.s)'in uyguladığı temel prensip “شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ” “Senin iki şahidin veya onun yemini!”²⁵ şeklindeydi.

Şahitliğin akli gerekçelerle aslında ispat vasıtası olmaması gerekir. Serahsî'nin belirttiğine göre, aslında kıyasa göre şahitlik, yargılamada delil olamaz. Çünkü şahitlik, doğru ve yalan olma olasılığı olan bir haberdir. Olasılıklı olan bir haber ise bağlayıcı olamaz. Aynı zamanda haberi vahid ilim ifade etmez. Hüküm ise bağlayıcıdır. Hüküm verilebilmesi için muayene dediğimiz gözle görerek bizzat hazır bulunarak elde edilen bilgi lazımdır. Yargılama için de bu gereklidir. Fakat şahitlikle hüküm vermeyi emreden delillerden dolayı kıyas terk edilir. Bunlar; “Erkeklerinizden iki de tanık bulundurun.”²⁶ ile “İki adalet sahibi kişi aranızda tanıklık etsin.”²⁷ ayetleri ve “الْبَيْتَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى”²⁸ “Delil getirmek dava sahibine, yemin etmek ise davalıya aittir.”²⁹ hadisidir.

Şahitliğin muhakeme için delil olarak kullanılabilmesi iki şey sebebiyledir:

1. İnsanların buna ihtiyacı vardır. Çünkü insanlar arasında çekişme ve davalar çok olur. Her davada kesin bilgiyi ihtiva eden bir delil getirmek ise imkânsızdır. Kişinin gücü nisbetinde yükümlü olması daha uygundur.

²⁵ Buharî, *Rehn*, 6; *Şehadat*, 20.

²⁶ Bakara, 2/282.

²⁷ Maide, 5/106.

²⁸ Tirmizi, *Ahkam*, 12.

²⁹ Serahsî, *el-El-El-Mebsut*, XVI, 112.

2. Şahitliğin bağlayıcılık manası vardır. Şâri, doğruluk yönü ağır bastığında, yalan olma olasılığı bulunmakla birlikte şahitliği, yargılamada bir delil kabul etmiştir. Peygamber (a.s) “Şahitlere iyi davranınız. Çünkü Allah onlar aracılığıyla hakka hayat verir.”³⁰ diyerek buna işaret etmiştir. Allah bu ümmeti diğer ümmetlerden farklı kılmış, kıyamet gününde insanlara şahit olmakla nitelemiş ve “İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resulün de size şahit olması için sizi mutedil bir ümmet kıldık.”³¹ buyurmuştur.³²

İspat vasıtası olarak şahitliğin bir takım şartları vardır. Bu şartlar şahitlik vasfının kazanılıp korunması ve gerektiğinde şahitliğin yerine getirilmesini kapsar. Kaynaklarda³³ bu şartlar tahammülü’ş-şehade ve edaü’ş-şehade olarak ikiye ayrılmaktadır. Tahammülü’ş-şehade; şahitlik vasfının taşınması veya bir nevi şahitliğin üstlenilmesidir. Edaü’ş-şehade ise, mahkemede şahitliğin icra edilebilmesi için gereken şartlardır. Tahammülü’ş-şehade ve edaü’ş-şehade birbirini tamamlayan şahitlik şartlarıdır. Şahitliğin ispat vasıtası olma özelliği mahkemede icra edilirken söz konusudur. Fakat bu demek değildir ki tahammülü’ş-şehade şartları olmadan da şahitlik tamam olur.³⁴

---

³⁰ Tirmizi, *Ahkam* 12;

³¹ Bakara, 2/143.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

³² Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 112.

³³ Kâsânî, *Bedâiu’s-sanâi*, VII, 266; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 455.

³⁴ Yıldız, *İslam Muhakeme Hukukunda Şahitlik*, 63, 64; Beroje, *İslam İspat Hukuku*, 197, 198.

Bu şartları genel olarak şöyle sıralamamız mümkündür³⁵:

Şahitliği taşımanın şartları (Tahammülü'ş-şehade):

1. Akıllı olmak
2. Şahitliğin kesin bilgi, bizzat müşahede ve muayeneye (görme/yoklama) dayanması

Şahitliği yerine getirmenin şartları (Edaü'ş-şehade):

1. Akıllı olmak
2. Gözü görür olmak
3. Ergin olmak
4. Zapt ve tayakkuz sahibi olmak
5. Hür olmak
6. Konuşabilmek
7. Adalet sahibi olmak
8. Başka bir suçtan dolayı itham altında olmamak

Elbette bu şartlar hakkında mezhepler arasında ve mezhep içi fukaha arasında birçok ihtilaflar söz konusudur. Çalışmamızın konusu itibariyle bu şartlar hakkındaki detaylara girmeyeceğiz.

---

³⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 557-569; Yıldız, *İslam Muhakeme Hukukunda Şahitlik*, 64-107; Beroje, *İslam İspat Hukuku*, 201, 208; Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, 145-158; Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, 193,194; Davud, *el-Kadâyâ ve'l-ahkâm*, I, 102-106; Erbay, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, 66-98.

Şahitlik hususunda şartları taşımanın yanında ispatın gerçekleşebilmesi için gerekli olan şahit yeter sayısı söz konusudur. Kaynaklarda buna nisâbu'ş-şehade, şahitlik nisabı denilmektedir. Fukaha arasında şahit yeter sayısı ve şahitlerin cinsi konusunda birtakım ihtilaflar vardır. Ancak bu ihtilaflar asıl meselelerde değil furu ve uygulamadaki bazı durumlar hakkında olmuştur. Bir iddianın ispatında bazı durumlar için nasslarda açıkça şahitlerin sayısı belirtilmiştir. Örneğin, zina davalarında en az dört erkek şahit getirme mecburiyeti vardır. Kuran'da bu "Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir."³⁶, "Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin. Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar hakkında bir yol açıncaya kadar kendilerini evlerde tutun (dışarı çıkarmayın)."³⁷ ve "Onlar (iftiracılar) bu iddialarına dair dört şahit getirirlerdi ya! Mademki şahit getirmediler; işte onlar Allah yanında yalancılardan ta kendileridir."³⁸ ayetlerinde açıkça geçmektedir. Fukahanın çoğunluğu zina davalarında dört şahidin de erkek olması gerektiğinde mutabıktır. Hadlerde ve kısas davalarında şahit sayısı en az iki adil erkek şahittir. Fukahanın çoğunluğu yukarıda zikrettiğimiz Bakara 282. ayete binaen şahitlikte aslolanın erkek şahit olması gerektiğini kadınların şahitliğinin tali bir durum olduğunu düşündüklerinden, kadının şahitliğinde şüphe söz konusu olmuştur. Bilindiği gibi had ve kısas davaları şüphe ile sakıt olmuş olur. Bu durumda şahit yeter sayısının 2 erkek olarak belirlenmesi davanın sağlam bir zeminde ispatını meydana getirecektir.³⁹

Mali konular olarak nitelendirdiğimiz ve günlük yaşam içerisinde yukarıda saydığımız davalar dışındaki davalarda ise Bakara 282. ayeti ve Hz.

---

³⁶ Nur, 24/4.

³⁷ Nisa, 4/15.

³⁸ Nur, 24/13.

³⁹ Beroje, *İslam İspat Hukuku*, 208-210; Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, 196-198; Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, 162-167; Erbay, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, 128-138.

Peygamber'in (a.s) uygulamaları paralelinde iki erkek veya bir erkek iki kadının şahitliğiyle ispat söz konusudur. Bunda fukahanın çoğunluğu mutabıktır. Fakat gündelik yaşam içerisinde her zaman şahit bulmak veya şahitlik şartlarına haiz iki erkek veya bir erkek ile iki kadın bulmak pek de kolay diye nitelenebilecek bir durum değildir. Bu durumlarda fukaha arasında bazen sadece kadınların veya tek bir kadının şahitliği, tek bir erkeğin şahitliği ve aynı zamanda tezimizin de konusunu oluşturan tek şahit ve davacının yemini ile birlikte hüküm verme meselesi tartışıla gelmiştir. Tek şahit ve davacının yemini ile hüküm verme meselesini ikinci bölümümüzde ele alacağız.

Açıklamalarımızdan hareketle şahit yeter sayılarını şöyle kategorize edebiliriz:⁴⁰

1. *Zinada şahit sayısı*: Müslüman ve adil 4 erkek şahit gereklidir. Ebu Hanife'ye göre şahitlerin vasıflarının araştırılması gerekir çünkü zina hadlerdendir ve hadler için şahitlerin araştırılması gerekir. Zina suçu dışındaki hiç bir konuda dört şahit şart koşulmamıştır. Bunun anlamı şudur ki Allah (c.c.) kulların suçunu örtmeyi ister. Çirkinliğin yayılmasını ise istemez. Bundan dolayı zina suçunun sabit olması için şahit sayısının daha fazla olmasını koşul koymuştur. Bu yüzden Allah (c.c.) insanların birbirinin suçunu örtsün ortaya dökmesin diye, diğer suçların aksine olarak, insanların birbirine zina isnat edip ispat edememeye kazf (namuslu kadınlara zina iftirasında bulunmak) cezasını, eşlerin birbirine zina isnat edip ispat edememeye de liani (lanetleşme yoluyla evliliğin sona ermesi) gerekli kılmıştır.⁴¹

2. *Diğer hadlerde ve kısasta şahit sayısı*: Zina dışındaki had cezaları olan kazf, sirkat (hırsızlık), hirabe (eşkıyalık-yol kesme), şirbü'l-

---

⁴⁰ Zeydan, *Nizâmü'l-kada*, 159,160.

⁴¹ Serahsî, *el-Mebcut*, XVI, 114.

hamr (içki içme), ve riddede (dinden dönme) ve kısasta kabul edilen şahit sayısı 2 erkek şahittir. Bunların da vasıflarının araştırılması gerekmektedir.

3. *Hadlerin, kısasın ve mali konuların dışındaki konulardaki şahit sayısı:* Nikah, talak, ricat, ıtak, ilâ, zıhar, neseb, vekalet gibi konularda Hanbeli ve Şafiî mezheplerine göre 2 erkek şahit gerekir. Kadınların şahitliği kabul edilmez. Hanefî ve zahirilerde ise 2 erkek şahit veya tek erkek 2 kadın şahit kabul edilir. Hatta Zahirilerde 4 kadın şahit de kabul edilmektedir.

4. *Mali konularda şahit sayısı:* Karz (ödünç borç vermek), itlaf (tazmini gerekli kılan zarar verme), erş (uzuvlara karşı işlenen cinayet bedeli), diyet, alışveriş, icare, mali akidler, cezası mali olan hataen öldürme ve her türlü yaralama gibi konularda Hanbeli, Şafiî, Hanefî ve Malikî mezheplerinin hepsi 2 erkek şahit veya tek erkek 2 kadın şahidin kabul edilmesinde ittifak halindedir. Bakara 282. ayeti buna delil gösterirler. Mali konularda ayetteki sayıların dışında tek şahit ve davacının yemini ile hüküm meselesi ise ihtilafa neden olmuştur. Hulefai Raşidin, Ömer b. Abdülaziz, Kadı Şurayh, İmam Malik, İbn Ebi Leyla, Ebu Zinad, İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel mali konularda tek şahit ve davacının yemini ile hükmetmeyi kabul ederler. Şâbî, Nehâî, Evzâî ve Hanefiler ise bunu kabul etmezler. İlerde değineceğimiz çalışmamızın konusunu oluşturan mesele de budur.

1.2. YEMİN

Yemin; sağ, sağ taraf veya sağ el, solun zıddı demektir.⁴² Yemin kavramı aynı zamanda kuvvet, bereket, saadet, uğur anlamı için de kullanılır.⁴³ And içmek, yani bir haberin iki tarafından birini Allah'ın ismini anarak veya bir şeye talik suretiyle takviye etmektir. "Vallahi şu iş şöyledir." veya "Şu iş şöyle değilse kölem azad olsun." denilmesi birer yemindir.⁴⁴ Allah adına yapılan yemine kase de denir.

Muhakeme hukuku açısından yemin üçe ayrılır:⁴⁵

1. İspat vasıtası olarak yapılan yemin
2. Lian yemini
3. Kasame yemini

Bizim çalışmamızı ilgilendiren yemin, ispat vasıtası olarak yapılan yemindir. İspat vasıtası olarak yapılan yemin de yemin edenin durumuna göre yine üçe ayrılır. Bunlar:⁴⁶

- i. Şahidin yemini
- ii. Davalının yemini
- iii. Davacının yemini

Hâkim önünde mahkeme esnasında edaü'ş-şehadeden önce şahit olan kişiye doğru söylediğini teyit etmek için yaptırılan yemin, şahidin yeminidir. '...Yemin davalıya düşer.' Hadisinde geçen ve davacının iddia ettiği şeyi

⁴² Rağıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 931; Kal'acî, *Mu'cemu'l-lugati'l-fukaha*, 514.

⁴³ Vakıa, 56/27,90,91; İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, XIII, 459; Kal'acî, *Mu'cemu'l-lugati'l-fukaha*, 514.

⁴⁴ Bilmen, *İstılahat-ı fıkhiyye*, VIII, 121; Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, 205.

⁴⁵ Ögük, *İslam Fıkında Yemin*, 121.

⁴⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 599.

davalının inkâr etmesiyle davacının isteği üzerine, hâkimin teklifi ile davalının yaptığı yemin, davalının yemidir. Davacının yemini ise, davacının iddia ettiği şeyi ispatlayabilmesi veya iddia ettiği şeyin aleyhine bir durum arz ettiğinde bundan kurtulması veya yeminin davacıya döndürülmesi durumunda ettiği yemindir.⁴⁷

Davacının yemini de 3 çeşittir:⁴⁸

- i. Yemin-i calibe
- ii. Töhmetyemini
- iii. Yemini istîsak veya istihzar

Yemin-i calibe, davacının davasını ispat için ettiği yemindir. Tek şahidin şahadeti ile birlikte yemin etmesi veya davalının yeminden çekinmesi sonucu yeminin davacı tarafa döndürülmesi sebebiyle olur. Esasen bizim çalışmamızı ilgilendiren kısım da bu yemindir. Töhmetyemini, davacının iddiasının reddedilmesi amacıyla davacıya yöneltilen yemindir. Yemini istîsak veya istihzar ise davada istenen delillerin sunulmasından sonra hâkimin isteği ile davacının pekiştirme amaçlı yemin etmesidir.

Hanefî fıkıhçılara göre yemin, bir ispat vasıtası değil, müdafaa vasıtasıdır. Müdafaa eden taraf davalı taraf olduğuna göre yemin davalıya düşmektedir. Şâfiî fıkıhçılara göre ise yemin hem ispat, hem de müdafaa vasıtası olduğu için hem davacı hem de davalı için söz konusu olabilmektedir.⁴⁹

Yeminin, davacının davalı üzerindeki hakkı olarak nitelenmesinin gerekçesi yalan yere yapılan yeminin helak edici olmasıdır.⁵⁰ Ebu Ümame'nin (r.a.) rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (a.s), "Her kim yemin ve cedel ile Müslüman birinin malını alırsa Allah ona cenneti haram kılar." buyurdu.

⁴⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 600.

⁴⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 600,601.

⁴⁹ Ögük, *İslam Fıkıhında Yemin*, 122.

⁵⁰ Serahsî, *el-Mebcut*, XVI, 116.

Etraftakiler, “Ey Allah'ın Resülü! Küçük bir şey ise de mi?” dediler. Bunun üzerine o; “Erak ağacından bir dal bile alsa” buyurdu.⁵¹ Muhammed b. İsa (r.a) anlattığına göre Hz. Peygamber (a.s) şöyle demiştir: “Her kim Müslüman birinin malını almak için yalan yere yemin ederse Allah’ın huzuruna kendisine öfkeli iken çıkar.”⁵² Bu hadislerden anlıyoruz ki yalan yere yapılan yemin helak edicidir. Bu sebeple davacıya, davalıya yemin ettirme hakkı tanınmıştır. Velew ki olay davacının iddia ettiği gibiyse davalı yeminiyle yok olsun. Hak sahibinin hakkını yok etmenin cezası olarak yemin edenin helak olmasını istemek meşru bir cezadır. Kısas da böyledir. Ancak olay davalının iddia ettiği gibiyse doğru yemin davacıya bir zarar vermez. Yeminin davacının davalı üzerindeki hakkı olarak meşru kılınmasında adalet böyle sağlanmaya çalışılmıştır.⁵³

Muhakeme sırasında yemin edecek kişinin bunu Allah’ın ismi ile yapması gerekmektedir. Taraflardan birisi ya da her ikisi ‘Vallahi’, ‘Billahi’ gibi sözleri gibi Allah’a has bir şekilde bir lafız kullanarak yemin etmelidir.⁵⁴

Şahitlik gibi ispat vasıtası olarak kullanılan yeminin de bir takım şartları vardır. Bunları genel olarak üzerinde ittifak edilen şartları sıralayacak olursak:⁵⁵

1. Yemin edecek kimse akıllı, ergen ve hür irade sahibi olmalıdır.
2. Davalı davacının iddia ettiği şeyi inkâr etmiş olmalıdır.
3. Davacının hâkimden davalının yemin etmesi yönünde talepte bulunmalıdır.

---

⁵¹ Müslim, *Eyman*, 61; İbn Mace, *Ahkâm*, 8; Nesai, *Âdâbü’l-Kudât*, 30;

⁵² Buharî, *Husumat*, 4; Ebu Davud, *Eyman ve’n-Nuzur*, 2; Tirmizi, *Tefsir*, 4; İbn Mace, *Ahkâm*, 8.

⁵³ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 116.

⁵⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-islâmi*, VI, 590; Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, 208; Bayındır, *İslam Muhakeme Hukuku*, 215.

⁵⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-islâmi*, VI, 596.

4. Yemin şahsen yapılmalıdır. Niyabeten yemin söz konusu değildir. Yemin bizzat kişinin zimmetindedir, yani ancak kendisi yemin edebilir
5. Hadler gibi hukukullahı aittir bir mesele olmamalıdır.
6. İkrar yapılması durumunda geçerli olan haklar konusunda olmalıdır.

1.3. İKRAR

İkrar kavramı اقر kökünden gelmekle birlikte durdurmak, yerleştirmek, kabul etmek, hak olduğunu itiraf etmek⁵⁶ anlamlarına gelmektedir. İkrar bir şeyi ispat etmek, mütezelzil olan bir şeyi yerinde durdurmak demektir.⁵⁷ Gerçeği kabul etmek ve kişinin kendi aleyhine bir iddiayı ispat etmesidir.

İkrarın zıddı inkârdir.⁵⁸ Bir kimsenin kendisiyle ilgili olup başkasına ait bulunan bir hakkı haber vermesidir.⁵⁹

İkrar, doğruluğu ve yalanlığı konusunda görünüş olarak olasılıklı bir haberdir. Bu yüzden aslında ikrar delil olamaz. Fakat akli olarak delil kılınabilir. Aklen söylenebilir ki bir ikrardaki doğruluk payı yalan olma olasılığından fazladır. Çünkü kişi kendine karşı yaptığı ikrarından dolayı itham edilemez. İnsanın nefsi kendine karşı ikrarda bulunurken karşıdakini yalanlayabilir veya doğrulayabilir. Ancak kendi aleyhine ikrarda bulunduğu bu durumdaki doğruluk payı yalan olma payından daha yüksektir. Allah (c.c) Kuran'da “ بَلِّ

---

⁵⁶ Kal'acî, *Mu'cemu'l-lugati'l-fukaha*, 83.

⁵⁷ Bilmen, *Istilahât-ı fıkhiyye*, VIII, 37.

⁵⁸ Rağıb el-İsfehânî, *Müfredât*, 375,377.

⁵⁹ Bilmen, *Istilahât-ı Fıkhiyye*, VIII, 37.

”الإنسانُ على نفسه بصيرة“ “Artık insan, kendi kendinin şahididir.”⁶⁰ diyerek buna işaret etmiştir.⁶¹

İkrar, akıllı ve ergin olarak bilinen biri lehine yapıldığı takdirde ikrarı yapan kişinin aleyhine bir delildir.⁶²

İkrar ya açık ya da kapalı lafızla olur. Örneğin; ‘Falancaya bin tl borcum vardır.’ Demek açık bir lafızla ikrardır. Veyahut alacaklı borçluya ‘Senin bana bin tl borcun var.’ dese borçlu da ‘Evet.’ Derse bu da açık bir lafızla ikrar demektir. Kapalı lafızla ikrar ise alacaklı borçluya ‘senin bana bin tl borcun var.’ Dese, borçlu da ‘Evet, ama ben onu ödedim/sen onu bana hibe ettin/ben seni falana havale ettim.’ şekillerinde cevaptır.⁶³ Ayrıca ikrarda istisna etmek de söz konusudur.⁶⁴ Şöyleki; ikrar eden ‘Falana yüz tl si müstesna bin tl borcum var.’ derse kişi dokuz yüz tl yi ikrar etmiş olur ve bunu ödemesi gerekir.

İkrar için gerekli şartları ise genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:⁶⁵

1. İkrar edenin mükellef olması gerekir.
2. İkrar edenin hür irade sahibi olması gerekir.
3. İkrar edenin başka bir şeyle itham olunmaması gerekir.
4. İkrar edenin müstemir (ikrarında devamlı) olması gerekir.
5. İkrar edenin bilinir olması gerekir.
6. İkrar hâkimin huzurunda yapılmalıdır.

---

⁶⁰ Kıyamet, 75/14.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsut*, XVII, 184,185.

⁶² Mavsılî, *el-İhtiyâr*, II, 154.

⁶³ Mavsılî, *el-İhtiyâr*, II, 156; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 612-616.

⁶⁴ Mavsılî, *el-İhtiyâr*, II, 158; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 627.

⁶⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 616, 617; Beroje, *İslam İspat Hukuku*, 181-185.

7. İkrar sözlü olmalıdır.

1.4. KARİNE

Karine (k-r-n) ك ر ن kökünden gelmekle birlikte yaklaştırmak, birleştirmek, bağlamak, ilişkisini kurmak, birbirine geçirmek anlamlarına gelmektedir.⁶⁶ Karine bir şeyin varlığına delalet eden belirti, emare, işaretir. Kastedilen manayı tayin için veya sözün hakiki manasının kastedilmediğini beyan için ileri sürülen delildir.⁶⁷

Karine, gizli bir şeyin beraberinde olup ona delalet eden her türlü emaredir. Bu durumda karinede güvenilebilir bilinen ve açık bir durum söz konusu olmalıdır. Bu bilinen açık durum ile gizli olan durum arasında da bir bağ olması gerekir.⁶⁸

Karineler ispat derecelerine göre kuvvetli ve zayıf olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bazen kati delalet derecesinde bazense ihtimal içerebilirler. Örneğin; kül ve dumanın olduğu yerde ateşten söz edilmesi katidir.⁶⁹ Yine yerde kanlar içerisinde yatan birinin yanında eli bıçaklı üzeri kanlı ve dehşet içerisinde görülen kimsenin katil olarak değerlendirilmesi karinelerin kati delaleti sebebiyledir. İhtimal dâhilindeki karineler ise örfi karineler veya tarafların tasarrufları veya dava vakası gibi başka bir delil olmaması veya hâkimin ikna olması ile mahkemede göz önüne alınabilir.⁷⁰

Kuran'daki “Bir de üzerine, sahte bir kan bulaştırılmış gömleğini getirdiler. Yakub dedi ki: “Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi.

⁶⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, XIII, 331 vd.

⁶⁷ Kal' acî, *Mu'cemu'l-lugati'l-fukaha*, 362; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 292.

⁶⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 644,645.

⁶⁹ Yaylalı, *İslam Hukukunda Karine*, 55.

⁷⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-islâmi*, VI, 645.

Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır.”⁷¹ Ayeti karine için çok güzel bir örnek teşkil eder. Kardeşleri Yusuf'un gömleğini sahte bir kan ile getirdiler. Mücâhid, Süddî ve birçoklarının zikrettiğine göre; onlar, bir oğlağı tutmuşlar, boğazlamışlar ve kurt Yusuf'u yerken üzerinde olan gömleği imajını vermek amacıyla Yusuf'un elbisesine oğlak kanını bulaştırmışlardı. Fakat gömleği yırtmayı, parçalamayı unutmışlardı. Bu yüzden Yakub (a.s) buna inanmamış hatta onlara aslında durumu anladığını belli etmiştir. Şayet Yusuf'u, kurt yemiş olsaydı; elbette gömleğini de parçalardı.⁷²

Nesai'nin Sünennü'l-Kübrası'nda bir rivayet şöyledir; kadının birisi sabah namazı camiye giderken birisi ona tecavüz eder. Kadın oradan geçmekte olan bir adamdan yardım ister. Bu sırada tecavüz eden kaçır. Kadın oradan geçen başka kimselerden de yardım ister. Yardım eden adamı tecavüzcü diye yakalayıp getirirler. Adam kadına 'Ben sana yardım etmişim, sana tecavüz eden kaçtı.' der. Adamı Hz. Peygamber'e (a.s) getirirler. Diğer adamlar da onu kaçarken yakaladıklarını söylerler. Fakat adam 'Ben ona yardım ediyordum. Tecavüz eden kaçtı.' diyerek ithamı kabul etmez. Kadınsa adamı yalanlayıp kendisine tecavüz edenin bu adam olduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s) adamın recmedilmesini ister. Tam bu sırada orada bulunanlardan biri 'Onu değil beni recmedin. Çünkü o işi yapan bendim.' diyerek itirafta bulunur. Bu rivayete göre ilk adam ikrar veya delil olmaksızın Hz. Peygamber (a.s) tarafından nasıl recm cezasına çarptırıldı? İbnü'l Kayyim işte bu rivayeti, karinelere ve çevre tanıklara itibar etmenin gerekliliğine en güzel delil olarak örnek vermiştir. Bilakis adam kadının yanına geldiğini söylemiş, onu yakalayanlar orada bu adamın olduğunu söylemiş ve kadın kendisine tecavüz edenin o olduğunu söyleyince bunlara itibar eden Hz. Peygamber (a.s) recm uygulanmasını istemiştir. Karinelerde bulunan zan, beyyinelerde bulunan zandan aşağı olamaz. Bunun dışında ağız kokusu ve kusmaktan hareketle hadd-i şirb, gebe kalmaktan dolayı hadd-i zina gibi uygulamalar da hep karinelere hareketle mümkün olmuştur.⁷³

---

⁷¹ Yusuf, 12/18.

⁷² İbn Kesir, *Tefsîru'l-kur'ani'l-azîm*, IV, 322.

⁷³ İbnü'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-muvakkûn*, III, 34; Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, 210.

Karinenin tanımında da belirttiğimiz gibi sıraladığımız örneklerde, olaya ait emareler mevcuttur. Belki o zamanın şartları için karineler kısıtlı olabilir. Ancak normal hayatın işleyiş kuralları ile akıl perspektifinden bakınca karinelerin olayı aydınlatma ve delil olma özelliği ile adaletin teşekkülü yadsınamaz bir gerçeklik olmuştur.

2. MODERN HUKUKTA İSPAT VASITALARI

2.1. HUKUK MUHAKEMELERİNDE İSPAT VASITALARI

Türk Medenî Kanunu'nun 6. maddesi genel kural olarak ispat hakkındadır ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun dördüncü kısım birinci bölümü ispat ve deliller konusunda genel hükümleri içerir.

*Dava konusu hakkın ve buna karşı yapılan savunmanın dayandığı vakaların var olup olmadıkları hakkında mahkemeye kanaat verilmesi işlemine ispat denir.*⁷⁴

İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve bu vakıaların ispatı için delil gösterilir. Herkesçe bilinen vakıalarla, ikrar edilmiş vakıalar çekişmeli sayılmaz.⁷⁵

Taraflar, kanunda belirtilen süre ve usule uygun olarak ispat hakkına sahiptir. Hukuka aykırı olarak elde edilmiş olan deliller, mahkeme tarafından bir vakıanın ispatında dikkate alınamaz. Kanunun belirli delillerle ispatını emrettiği hususlar, başka delillerle ispat olunamaz. Bir vakıanın ispatı için gösterilen delilin caiz olup olmadığına mahkemece karar verilir.⁷⁶

İspat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukuki sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir. Kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıaya ilişkin ispat yükü altındadır. Kanunda öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir

---

⁷⁴ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 351.

⁷⁵ HMK. m.187.

⁷⁶ HMK. m.189.

Diğer taraf, ispat yükünü taşıyan tarafın iddiasının doğru olmadığı hakkında delil sunabilir. Karşı ispat faaliyeti için delil sunan taraf, ispat yükünü üzerine almış sayılmaz.⁷⁷

Hukuk muhakemelerinde ispat için deliller, kesin deliller ve takdiri deliller olmak üzere ikiye ayrılır. Kesin ve takdiri diye ayrımın sebebi hâkimi bağlayıcı olup olmaması açısındanadır. Kesin delillerde hâkimin takdir yetkisi söz konusu değildir ve hâkim olayı ispat edilmiş olarak kabul etmek zorundadır. Ama bu sadece taraflarca hazırlama ilkesinin uygulandığı davalarda geçerlidir.⁷⁸

Kesin deliller şunlardır:⁷⁹

1. İkrar
2. Kesin hüküm
3. Senet
4. Yemin

Takdiri deliller ise şunlardır:

1. Tanık (Şahit)
2. Bilirkişi
3. Keşif
4. Uzman görüşleri
5. Kanunda düzenlenmemiş diğer deliller

Şimdi sırasıyla bu delilleri kısaca inceleyelim.

---

⁷⁷ HMK. m.191.

⁷⁸ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 221; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 363,364.

⁷⁹ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 221; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 363,364.

İkrar; *bir tarafın, diğer tarafın ileri sürdüğü bir vakının doğru olduğunu bildirmesidir.*⁸⁰ İkrar, ikrar eden tarafın tek taraflı açık bir irade beyanı ile olur. Sükut ikrar değildir. İkrar ancak karşı tarafın ileri sürdüğü vakıalar hakkında olabilir.⁸¹

Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez. Maddi bir hatadan kaynaklanmadıkça ikrardan dönülemez. Sulh görüşmeleri sırasında yapılan ikrar tarafları bağlamaz.⁸²

İkrar kesin bir delildir. İkrar edilen vakının ispatlanması istenmez. İstisnaen, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ikrar hâkim için takdiri delil durumundadır.⁸³

Senet; *bir kimsenin vücuda getirdiği veya getirttiği ve kendi aleyhinde delil teşkil eden, bir hukuki ilişkinin varlığını gösteren yazılı ve imzalı belgedir.*⁸⁴ Bu durumda belgenin tanımı da önemlidir.

Belge; uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılarıdır.⁸⁵ Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir. Bu hukuki işlemlerin miktar veya değeri ödeme veya borçtan kurtarma gibi bir nedenle ikibinbeşyüz Türk Lirasından aşağı düşse bile senetsiz ispat

---

⁸⁰ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 212; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 366.

⁸¹ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 212; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 366

⁸² HMK. m.188.

⁸³ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 368.

⁸⁴ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 372; Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 222.

⁸⁵ HMK. m.199.

olunamaz.⁸⁶ Hukukî işlemler sadece senet ile ispat edilebilir. Tanık ile ispat edilemez.⁸⁷

Yemin; *taraflardan birinin, bir vakanın doğru olup olmadığı hakkında “namusu, şerefi ve kutsal saydığı bütün inanç ve değerleri” üzerine beyanda bulunmasıdır.*⁸⁸

Yeminin konusu, davanın çözümü bakımından önem taşıyan, çekişmeli olan ve kişinin kendisinden kaynaklanan vakıalardır. Bir kimsenin bir hususu bilmesi onun kendisinden kaynaklanan vakıa sayılır.⁸⁹

İspat yükü kendisine düşen taraf diğer tarafa yemin teklifinde bulunur. Kişi ya yemin eder ya da yeminden kaçınır ya da yemini yemin teklif edene iade eder. Yemin ederse dava kendi lehine sonuçlanır. Yemin günü hazır bulunmaz veya kaçınır veya yemini iade etmezse olayı ikrar etmiş sayılır. Yemini iade ederse diğer tarafın yemin edip etmemesine göre dava ispatlanmış veya ispatlanmamış olur.⁹⁰

Tanıklık (şahitlik); davanın tarafları dışındaki kişilerin çekişmeli dava ile ilgili bir vakıa hakkında dava dışında görerek veya duyarak bizzat edinmiş oldukları bilgiyi mahkemeye bildirmeleridir.⁹¹ Tanıklık yapan kişiye tanık (şahit) denir.

Tanık delili takdîri bir delildir yani zayıf, çürük bir delildir. Çünkü kişinin bir olayı tam manasıyla aklında tutup olduğu gibi anlatması zor bir durumdur. Aynı zamanda toplumda önem verilen manevi değerler bakımından yoksun olan bir takım kimselerin hakikatin zıddında tanıklık yapmaları söz

---

⁸⁶ HMK. m.200.

⁸⁷ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 229; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 388.

⁸⁸ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 406.

⁸⁹ HMK. m.225.

⁹⁰ HMK. m.229,232; Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 233-235; Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 409-411.

⁹¹ Görgün, *Medeni Usul Hukuku*, 238; Baki Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 415.

konusu olabilir. Bu sebepten tanıklık, küçük tutarlar ve senede bağlanması imkânsız hukuki işlem ve fiillerde söz konusu olan bir delildir.⁹²

Davada taraf olmayan kişiler tanık olarak gösterilebilir.⁹³ Mahkeme, gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile ispat edilmek istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edindiği takdirde, geri kalanların dinlenilmemesine karar verebilir.⁹⁴

Tanıklık için çağrılan herkes gelmek zorundadır.⁹⁵ Bu zorunluluk tanık olarak yapılan davet üzerine mahkemeye gelmek, tanıklık yapmak ve yemin etmeyi kapsar.⁹⁶

Hukumumuzda tanıklıktan çekinmek de söz konusudur. Şöyle ki; kişisel nedenlerle⁹⁷, sır sebebiyle⁹⁸, menfaat ihlali tehlikesi ile⁹⁹ olan kanunda ayrıntılı olarak belirtilen durumlarda tanıklıktan çekinme söz konusudur.

Mahkeme, çözümü hukuk dışında, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, taraflardan birinin talebi üzerine yahut kendiliğinden, **bilirkişinin** oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişiye başvurulamaz.¹⁰⁰

Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir.¹⁰¹

---

⁹² Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 415.

⁹³ HMK. m.240.

⁹⁴ HMK. m.241.

⁹⁵ HMK. m.245.

⁹⁶ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 418.

⁹⁷ HMK. m.248.

⁹⁸ HMK. m.249.

⁹⁹ HMK. m.250.

¹⁰⁰ HMK. m.266.

¹⁰¹ HMK. m.282.

Hâkim, uyuşmazlık konusu hakkında bizzat duyu organları yardımıyla bulunduğu yerde veya mahkemede inceleme yaparak bilgi sahibi olmak amacıyla **keşif** yapılmasına karar verebilir. Hâkim gerektiğinde bilirkişi yardımına başvurur.¹⁰²

Uzman görüşü bilirkişilik kurumundan farklıdır. Taraflar bilirkişi dışında uzmanından bilimsel nitelikli fikir almaları ve iddia veya ispatlarını bu görüşlerle desteklemeleri mümkün olmaktadır.¹⁰³

Taraflar, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez. Hâkim, talep üzerine veya resen, kendisinden rapor alınan uzman kişinin davet edilerek dinlenilmesine karar verebilir. Uzman kişinin çağrıldığı duruşmada hâkim ve taraflar gerekli soruları sorabilir. Uzman kişi çağrıldığı duruşmaya geçerli bir özrü olmadan gelmezse, hazırlamış olduğu rapor mahkemece değerlendirmeye tabi tutulmaz.¹⁰⁴

Kanunun belirli bir delille ispat zorunluluğunu öngörmediği hâllerde, **Kanunda düzenlenmemiş olan diğer delillere de başvurulabilir.**¹⁰⁵

---

¹⁰² HMK. m.288.

¹⁰³ Kuru, *Medenî Usul Hukuku*, 439.

¹⁰⁴ HMK. m.293.

¹⁰⁵ HMK. m.192.

2.2. CEZA MUHALEMELERİNDE İSPAT VASİTALARI

Ceza muhakemelerinde, fiilin fail tarafından işlendiği veya işlenmediği konusunda hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin işine ispat denir. Yargılama makamının bu kanaate ulaştırılan vasıtalar ise delillerdir. Ceza muhakemesi hukukunda ispat vasıtalarının sınıflandırılması çok çeşitli olmuştur.¹⁰⁶ Fakat biz tezimizin konusu itibariyle sadece ön bilgi amaçlı olarak tek bir sınıflandırmayı ele alacağız.

Ceza muhakemesindeki ispat vasıtaları şunlardır:¹⁰⁷

1)Beyan

- i) Şüpheli Ve Sanık Beyanı-İkrar
- ii) Tanık Beyanı
- iii) Sanıktan Gayrı Tarafların Beyanı

2)Belge

- i) Yazılı Belgeler
- ii) Şekil Tespit Eden Belgeler
- iii) Ses Tespit Eden Belgeler

3)Belirti

- i) Doğal Belirtiler
- ii) Suni Belirtiler

---

¹⁰⁶ Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 602, 603.

¹⁰⁷ Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 185; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 633; Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 604.

Şimdi kısaca bunları açıklayalım.

Tanık beyanı, taraflardan olmayan ama olaya şahit olmuş kişinin beş duyusu ile edindiği bilgileri yargılama makamı önünde sözlü açıklamasıdır.¹⁰⁸ Herkes tanık olabilir. Kişinin çocuk, yaşlı, hasta, akraba, sanığın eşi veya düşmanı olması bir fark yaratmaz. Bunun için kendisine karşı yürütülmeyen bir ceza soruşturması olması yani taraf olmaması yeterlidir. Sanık taraf olduğundan tanık olarak açıklamada bulunamaz. Ceza muhakemesinde en çok başvuru olan tanık beyanı delili aslında pek güvenilir bir delil değildir. Çünkü tanığın yanlış ve yalan beyanda bulunması söz konusudur.¹⁰⁹

Tanık, dinlenmeden önce hakkında tanıklık yapacağı olayla ilgili olarak mahkeme başkanı veya hâkim tarafından, kendisine bilgi verilir; hazır olan sanık, tanığa gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ve tanıklık ederken sözü kesilmez. Tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilebilir.¹¹⁰

Tanığa; dinlenmeden önce, gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği anlatılır.¹¹¹

Ceza muhakemesi hukukunda yemin bir ispat vasıtası değildir. Tanıklar, tanıklıktan önce ayrı ayrı yemin ederler. Gerekteğinde veya bir kimsenin tanık sıfatıyla dinlenilmesinin uygun olup olmadığına tereddüt varsa yemin, tanıklığından sonraya bırakılabilir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılarını da tanıklara yemin verirler.¹¹² Dinlenme sırasında onbeş yaşını doldurmamış olanlar, ayırt etme gücüne

---

¹⁰⁸ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 633.

¹⁰⁹ Özbek, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 604; Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 200; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 637.

¹¹⁰ CMK. m.59.

¹¹¹ CMK. m.53.

¹¹² CMK. m.54.

sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliği ve önemini kavrayamayanlar, soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar yeminsiz dinlenir.¹¹³

Her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıklar yanında bulunmaksızın dinlenir. Tanıklar, kovuşturma evresine kadar ancak gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin hâllerde birbirleri ile ve şüpheli ile yüzleştirilebilirler. Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesler kayda alınabilir. Ancak; mağdur çocukların, duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin, Tanıklığında bu kayıt zorunludur. Elde edilen ses ve görüntü kayıtları, sadece ceza muhakemesinde kullanılır.¹¹⁴

Sanık¹¹⁵ beyanı, susma hakkını ve müdafiden yararlanma hakkı kendisine bildirilmiş veya bilen ve konuşmaya karar veren sanığın olay hakkında bildiklerini yargılama makamı önünde sözlü olarak bildirmesidir. Sanık beyanı da tanık beyanında belirttiğimiz gibi pek de itimat edilecek bir delil değildir. Çünkü sanık suçlu ise gerçeği gizleyebilir veya sanık suçsuz da olabilir ve hatta başkasının suçunu üstlenmek niyetinde de olabilir. Zaten ceza muhakemesinde vicdani delil sistemi söz konusu olduğu için yargılama makamı ister tanık ister sanık beyanı olsun bunları kontrol ve takdir edecektir. Duruşma esnasında sanığın ikrarı da her delil gibi hâkimi bağlamaz ve ikrar tek başına delil olamaz. Çünkü sanığın kendini suçlu sayması veya başkasının suçunu üstlenmesi mümkündür.¹¹⁶

Duruşma başladığında, sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu ve diğer hakları bildirilir. Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde, usulüne göre sorgusu yapılır. Mahkeme

---

¹¹³ CMK. m.50.

¹¹⁴ CMK. m.52.

¹¹⁵ CMK. m.2.

¹¹⁶ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 649, 652.

başkanı veya hâkim, duruşmayı yönetir ve sanığı sorguya çeker; delillerin ikame edilmesini sağlar.¹¹⁷

Sanıktan gayri tarafların beyanı ile kastedilenler ise kamu davasına katılanın, suçtan zarar gören kişilerin hatta medeni sorumlu olup dava edilen kimselerin beyanlarıdır.¹¹⁸

Belge; olay anında olayın belirli şekillerle bir nesne üzerine aktarılmasıyla meydana gelen müşahhas olayı temsil eden insan yapısı ispat vasıtasıdır.¹¹⁹ Belge maddi gerçekliğe ulaşmak açısından beyandan daha güvenilirdir. Fakat belgede şekli gerçeklik açısından sahtelik durumu da söz konusudur. Belgenin ispat açısından değeri onu hazırlayanın telkin ettiği itimat derecesine bağlıdır. Örneğin resmi belgenin ispat kuvveti özel belgeden daha fazladır.¹²⁰

Yazılı belgeler doğruluk ve güvenilirlik ve sahtelik açısından ceza muhakemesinde delil teşkil ederler. Belgeler içerik ve şekillerine göre delil olarak kabul edilebilirler. Bunlar üçe ayrılır:¹²¹

- 1.Kanuni karine olarak kabul edilmemiş ve hâkim tarafından serbestçe takdir edilen âdi malumat kabilinden yazılı belgeler.
- 2.Kanuni karine olarak kabul edilmiş fakat bu geçerliliği aksi ispat edilinceye kadar olan yazılı belgeler.
- 3.Sahteliği ispat edilene kadar geçerli olan deliller.

Şekil tespit eden belgeler; fotoğraf, resim, kroki, plan, alçı gibi malzemelerle alınan kalıp vb. şeylerdir. Ses tespit eden belgeler; band kaydı veya

---

¹¹⁷ CMK. m.147, 191, 192.

¹¹⁸ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 653.

¹¹⁹ Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 219; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 654.

¹²⁰ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 654.

¹²¹ Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 655.

ses kayıt cihazları ile edinilmiş şeylerdir.¹²² Günümüzde teknolojinin ileri derecede gelişmiş olduğu düşünülürse bu belge türlerinin çoğalmış olduğu aşikârdır. Cd, dvd gibi hem ses hem şekil taşıyan araçlar, güvenlik ve mobese kameraları, nitelikli cep telefonları, böcek diye tabir edilen mini dinleme cihazları bunlardan sadece bazılarıdır.

Belge veya kâğıtların inceleme yetkisi, Cumhuriyet savcısı ve hâkime aittir. İnceleme sonucu soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilişkin olmadığı anlaşılan belge veya kâğıtlar ilgisine geri verilir.¹²³

Duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşılırsa yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilir.¹²⁴

Olaydan geriye kalan her türlü iz ve esere **belirti** denir. Bu belirtiler suçu işleyen iradesi dışında kalan iz ve eserler ise **doğal belirti**, suçu işleyen iradesi sonucu olayın durumunu gösterir nitelikteki iz ve eserler **yapay belirti** olarak adlandırılır. Parmak izi, kan, tükürük, saç, deri parçası, elbise parçası, ayak izi, fren izi gibi izler doğal belirtidir. Olay yerindeki tabanca, bıçak, boş kovan vb. gibi bulunan bırakılan şeyler de yapay belirtidir. Belirtiler adli tıp veya kriminalistik incelemeler sonucu değerlendirilir.

---

¹²² Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s.656.

¹²³ CMK. m.122.

¹²⁴ CMK. m.311.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM MUHAKEME HUKUKUNDA “TEK” ŞAHİT VE YEMİN İLE HÜKÜM MESELESİ

Tek şahit ve müddeinin yemini, Kur'an'da geçmeyen bir ispat vasıtasıdır. Hadislerde ise ahad yollarla gelmiştir. Bu şekilde hüküm verme konusunda Hanefiler ve diğer mezhepler olmak üzere iki görüş söz konusudur. Birinci bölümde belirttiğimiz gibi muhakemenin sonuca bağlanması için şahit yeter sayısı konusunda zinada 4 erkek şahidin, had ve kıssalarda 2 erkek şahidin, diğer konularda 2 erkek şahit veya tek erkek ile 2 kadının şahitlikleri bir takım farklı görüşler olmakla beraber neredeyse tüm mezheplerde kabul edilmektedir. Çünkü bunlar nasslarda açıkça bellidir. Ancak mali konularda tek şahit ve davacının yemini ile hüküm verileceği görüşü konusunda ihtilaflar vardır. Çalışmamızın bu bölümünde bu konuyu ele alacağız.

1. KABUL EDENLER VE DELİLLERİ

1.1. MALİKİ MEZHEBİ

Mâlikîler tek şahit ve yemin ile hüküm vermeyi kabul ederler.¹²⁵ Bunu sünnetten delille temellendirirler. Delillerini İmam Mâlik'in Muvatta'sından sıralayacak olursak;

Cafer b. Muhammed'in (r.a) babasından : "Resûlullah (a.s) tek şahitle birlikte yeminle hüküm verdi."¹²⁶

Ebu Zinad'dan (r.a) : Ömer b. Abdülaziz, Küfe'de görevli Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattab'a şöyle yazdı:"Tek şahitle birlikte yeminle hüküm ver."¹²⁷

İmam Malik'e (r.a) şöyle ulaştı: "Ebu Seleme b. Abdurrahman ile Süleyman b. Yesar'a 'Tek şahit ve yeminle hükmedilir mi?' diye soruldu. Onlar 'Evet' dediler."¹²⁸

Hadislerde geçen uygulama tek şahitle birlikte yemin edilmesiyle hüküm vermek şeklinde olmuştur. Hak sahibi şahidiyle birlikte yemin eder ve hakkını alır. Yemin etmekten kaçınır ve reddederse, davalıya yemin ettirilir. Eğer davalı yemin ederse, davacının bu hakkı düşer. Eğer karşı taraf da yemin etmekten kaçınırsa hak onun aleyhine davacının lehine olur.¹²⁹

İmam Malik'e (r.a) göre bu şekilde hüküm vermek malî durumlara hastır. Hadlerde, nikâhta, boşamada, azat olma, hırsızlık ve iftirada, tek şahit ve yeminle hükmedilmez. Bir kimse "Azat olmak da malî durum sayılır." dese, hata eder. Bu

¹²⁵ İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-Tahsîl*, IX, 291.

¹²⁶ Malik, *Muvatta*, IV, 1044.

¹²⁷ Malik, *Muvatta*, IV, 1044.

¹²⁸ Malik, *Muvatta*, IV, 1045.

¹²⁹ Malik, *Muvatta*, IV, 1045.

durum, onun dediği gibi değildir. Şayet öyle olsa köle, efendisinin kendisini azat ettiğine dair tek şahit getirir ve yemin eder ve yine köle, herhangi bir malı iddia ederek tek şahit getirir ve şahidiyle birlikte hür kimse gibi yemin eder ve o malın sahibi olur.¹³⁰ Köle azad olduğuna dair tek şahit getirirse köleye değil efendisine köleyi azat etmediğine dair yemin ettirilir. Ederse kölenin iddiası geçersiz olur. Aynı şekilde bir kadın kocasının kendisini boşadığına dair tek şahit getirirse kadına değil kocasına boşamadığına dair yemin ettirilir. Ederse karısını boşamış sayılmaz.¹³¹

İmam Malik'e (r.a) belirttiğine göre bazı insanlar, "Tek şahitle birlikte yemin ile hüküm verilmez." derler buna delil olarak şu ayeti getiriler:

”...وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ

تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ...”

“Erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun, eğer iki erkek yoksa razı olacağınız şahitlerden bir erkek iki kadın şahit tutun.”¹³² ve devamında derler ki: “Bir erkek ve iki kadın şahit getiremezse, yapılacak bir şey yoktur. Tek şahitle birlikte yemin ettirilmez.” İmam Malik (r.a) bunu diyenlere cevaben: “ *Bir adam, başka bir kişiden mal alacağı olduğunu iddia etse, istenilen kişi kendisinde bu alacağın olmadığına yemin etmez mi? Yemin ederse kendisinde böyle bir hakkın olmadığı anlaşılır. Eğer yemin etmekten çekinirse, alacaklıya gerçekten o kimsede hakkı olduğuna dair yemin ettirilir. Ederse, karşı tarafta alacağı kesinleşmiş olur. Bu konuda, kimse ihtilaf etmemiş ve herhangi bir yerde de ihtilaf edilmemiştir. Bu şekilde hüküm nereden alınmış veya Allah'ın kitabının neresindedir? Eğer bunu kabul ediyorsa, tek şahitle birlikte yemin edileceğini de kabul eder. Bu, Allah'ın kitabında yok ama bu konuda yapılmış devam ede gelen sünnet yeterlidir. Fakat insan bir şeyin doğru tarafını ve delil getirilecek yerini bilmelidir. İşte bu*

¹³⁰ Malik, *Muvatta*, IV, 1045; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-Tahsîl*, X, 39.

¹³¹ Malik, *Muvatta*, IV, 1046.

¹³² Bakara, 2/282.

açıklamalarda bu konudaki müşkül hususların izahı vardır.”¹³³

İmam Malik (r.a) tek şahit ve yemin ile hüküm vermeyi kabul etmeyen Hanefilere, kabul ettiğiniz şahit yeter sayısı ve cinsleri Bakara 282. ayette açık bir şekilde geçiyorsa, neden nükul ile hüküm veriyorsunuz? Nükul, tek şahit ve yeminle hüküm vermek gibi Kur’an’da zikredilenler içerisinde yer almıyor fakat siz bununla hüküm veriyorsunuz diyerek eleştirir.¹³⁴

İmam Malik (r.a), mürsel olarak Ca’fer b. Muhammed’in (r.a) babasından aktardığı, Hz. Peygamber (a.s)’in tek şahit ve yemin ile hükmettiğine dair hadise dayanmıştır. Çünkü İmam Mâlik’e göre mürsel hadislerle amel etmek vacibtir.¹³⁵

İmam Malik (r.a) kısasen ölüm gerektiren filler dışında kısas gerektiren durumlarda tek şahit ve müddeinin yeminini caiz görmektedir. İbn’ul Kasım’a “İspatı gereken kasten işlenen müessir fiillerin kanıtlanmasında ki bu fiillerde doğan zararlar mal olmadığı halde Malik niçin aynı usulle ispata cevaz vermiştir?” diye sorulur. O da “Ben Malik ile bu hususu konuştum, durumu sordum. O da ‘Bu istihsanen kabul edilmiş bir şeydir’ dedi ve ondan sonra bu sözlerin dışında bir söz kendisinden işitmedim.” demiştir. İmam Malik’in (r.a) bu görüşüne göre kısasen ölüm gerektiren suçlar haricinde kalan kısas gereken suçların tespitinde tek şahit ve mağdurun yemini ile ispat söz konusudur. Mağdurun yemini ikinci şahit yerine geçmez. Bu yeminin amacı şahidin söz konusu şehadetini kuvvetlendirmektir.¹³⁶ Bu durumda İmam Malik’e (r.a) göre kısas gerektiren bir durumda tek şahit ve müddeinin yemini ile hüküm geçerliyse bedeni tazir gerektiren durumda neden söz konusu olmasın. Elbette ki bu şekilde de hüküm verilebilir.

---

¹³³ Malik, *Muvatta*, IV, 1049.

¹³⁴ İbn Arabi, *Ahkâmü’l-Kur’an*, I, 253.

¹³⁵ İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehid*, 833.

¹³⁶ Üdeh, *Teşrîu’l-Cinâî*, 647.

1.2. ŞAFİÎ MEZHEBİ

Şafiîler de tek şahit ve yemin ile hüküm vermeyi kabul ederler. İmam Şafiî (r.a) “أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ” şablonunda birçok ravi tarafından kendisine nakledilmiş hadisleri aktarmıştır.¹³⁷

İmam Şafiî'ye (r.a) göre tek şahit ve yemin ile hüküm verilebilecek konular mâli konulardır. Mesela, bir adam, başkasının elinde olan bir ev için tek bir şahit getirir ve yemin ederse lehine hükmedilir ve evin mülkiyeti onun olur. Köle, toprak, ayn veya ayn olmayan mallarda da kişi getirdiği tek şahitle birlikte yemin ederse lehine hükmedilir. Bir kimse bin dirhem veya daha az ya da daha çoğu için tek şahit getirir ve onunla birlikte yemin ederse yine lehine hükmedilir.¹³⁸

Bir kimse mallarının yandığına veya kölesinin öldürüldüğüne, yaralandığına dair tek bir delil getirir ve yemin ederse, malların bedeli, kölenin kıymeti ve yaralamanın erşi lehine hükmedilir.¹³⁹

Gerek bizim yukarda verdiğimiz gerekse İmam Şafiî'in (r.a) zikrettiği¹⁴⁰ birçok örnekten anlaşılıyor ki Şafiî'ye göre tek şahit ve yemin ile hüküm verilebilecek konular ya bizzat içeriği mallarla ilgili bir durum ya de netice olarak mala ulaştıracak bir durum olması gereklidir. Bu iki durumu kapsayan her durumda kişinin getireceği tek şahitle beraber yemin etmesi durumunda lehine hükmedilir.

İmam Şafiî, erkek olmadan sadece iki kadın şahit ile beraber yemin edilmesini ve vasiyet, vekâlet, nikah, talak, köle azadı gibi konularda tek şahit ve yemin ile hüküm verilmesini kabul etmez.¹⁴¹

¹³⁷ Şafiî, *el-Ümm*, VI, 273,274.

¹³⁸ Şafiî, *el-Ümm*, IV, 275; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 454.

¹³⁹ Şafiî, *el-Ümm*, IV, 275.

¹⁴⁰ Şafiî, *el-Ümm*, IV, 276.

¹⁴¹ Şafiî, *el-Ümm*, VII, 3,4.

İmam Şafî (r.a) der ki: Tek şahit ve yemin ile hüküm Kur'an'da geçmemektedir. Zina için 4 erkek şahit, borçlarla ilgili 2 erkek veya tek erkek ile iki kadın şahit bizzat nasslarda geçmektedir. Bu yüzden bazı âlimler tarafından bu şekilde yargılama yapılması Allah'ın (c.c) kitabına aykırı olduğu gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Ancak Allah (c.c) Kur'an'ın başka bir yerinde yemin ile hüküm vermeyi yasaklamamıştır. Kaldı ki tek şahit ve yemin ile hüküm vermenin kaynağı sünnettir. Bize göre tek şahit ve yemin ile hüküm verilir. Delilimiz de İbn Abbas'ın (r.a) rivayet ettiği

”أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَضَى بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ“

hadisidir ve Amr b. Dinar (r.a) bunun mâli konularda olduğunu söylemiştir.

Diğeri de Cafer b. Muhammed'in (r.a) rivayet ettiği

”سَمِعْتُ الْحَكَمَ بْنَ عُثَيْبَةَ يَسْأَلُ أَبِي أَقْضَى رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ “
”بِالْيَمِينِ مَعَ الشَّاهِدِ؟ قَالَ نَعَمْ وَقَضَى بِهَا عَلَيَّ“

hadisidir.”

Müslim ve Cafer bu hadisin borçlar konusunda olduğunu söylemişlerdir. Şahitlerin nasslarda geçen vasıfları adil ve Müslüman olmaları yönünde zikredilmesine karşın, ehli zimmete şahitlik için cevaz verilmiştir. Bu durum Kur'an'da geçmez. Veladet (doğum) konusunda da tek kişinin şahitliğini adil olması vasfıyla kabul ediyoruz. Bu da Kur'an'da geçmiyor. Bu yüzden tek şahit ve yemin ile hüküm vermek nassa aykırı bir durum değildir. Bizzat Allah kendisi Hz. Peygamber'e (a.s) itaat etmeyi emretmiştir. Kur'an'da bu durumun bir çok benzerleri vardır. Abdestte ayakların yıkanması¹⁴² lafız olarak geçmesine rağmen mesh söz konusu olduğu zaman bunu yerine getirmiyoruz. Oysa meshin delili

¹⁴² Maide, 5/6.

sünnettendir. Yenilmemesi gereken şeyler¹⁴³ belirtilmesine rağmen orada geçmeyen yırtıcı hayvanların yenmemesi de yine sünnet nedeniyledir. Evlenilebilecek kadınlar¹⁴⁴ Kur'an'da belirtildiği halde sünnetten dolayı bir kadın ile teyzesini veya halasını aynı anda nikâh altında tutmak yasaktır. Bu yine Kur'an'da geçmeyen bir durum. Hırsızın elinin kesilmesi¹⁴⁵ ve celde cezası¹⁴⁶ kimine uygulanmakta kimisine ise uygulanmamaktadır. İşte bu durumu açıklayan hep sünnettir. Beyan etmek Hz. Peygamber (s.a.)'in elindedir. Tek şahit ve yemin ile hüküm vermeyi kabul etmeyen hata etmiş olur aksini yapan ise isabet etmiş olur. Bunu kabul etmeyenler ayaklara meshetme, yırtıcı hayvanların yenmemesi, her hırsızın elinin kesilmemesi gibi durumları da kabul etmiyor demektir.¹⁴⁷

İmam Şafiî'ye (r.a) göre; davacının beyyinesi olmaz ve davalının yemin etmesini isterse, hâkim davalıya yemin verdiği için çekinirse, yemin davacı üzerine reddolunur. Eğer davacı yemin ederse, onunla hüküm verilir. Böylece dava davacının lehine sona erer. Çünkü davalının yeminden çekinmesi davacı için bir şahit olmuştur. Davalının yemini gibi onun yeminine de itibar edilir. Yine bunun gibi davacı tek şahit getirirse ve başka bir şahit getirmekten aciz olsa, davacıya yemin reddolunur. Eğer yemin ederse, iddia ettiği şeyi onun olduğuna hükmedilir. Yeminden çekinirse, lehine hüküm verilmez. Çünkü Hz. Peygamber (a.s) bir tek şahit ve yemin ile hüküm vermiştir.¹⁴⁸

Amr b. Dinar'ın (r.a) İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadise göre tek erkek ile iki kadın şahidin şهادeti ile sabit olan şeyler, tek şahit ve yemin ile de sabit olur. Alışveriş ve icare de tek şahit ve yemin ile hüküm verilir. Köle azadı konusunda ise verilmez.¹⁴⁹

---

¹⁴³ Enam, 6/145.

¹⁴⁴ Nisa, 4/24.

¹⁴⁵ Maide, 5/38.

¹⁴⁶ Nur, 24/2.

¹⁴⁷ Şafiî, *el-Ümm*, VII, 91,92.

¹⁴⁸ Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 333.

¹⁴⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, III, 454.

1.3. HANBELÎ MEZHEBİ

Hanbelîler de tek şahit ve yeminle hüküm vermeyi kabul etmektedirler. İmam Ahmed'e (r.a) göre tek şahit ve yemin ile hüküm vermek sadece mâli konularda söz konusudur. Had, nikah, talak, azat olma, hırsızlık, adam öldürme konularında tek şahit ve yemin ile hüküm verilemez.¹⁵⁰

Hirakî'ye göre bir köle efendisinin kendisini azat ettiğine dair tek şahit getirir ve şahidin yanında kendisi de azat olduğuna yemin ederse o köle hür olmuş olur. Ahmed b. Hanbel (r.a) de böyle söylemiştir. Eğer köle iki kişinin ortak olduğu bir köle ise, köle ortaklardan birinin şahitliği yanında yemin eder ve hür olur. Yahut yarısı hür olmuş olur. Kitabet, vela, vasiyet, vedia, vekalet gibi onularda da bu durum böyledir. Ancak bedenî cezalar, nikah gibi konularda tek şahit ve yemin ile hüküm verilmemesi ortak bir sözdür.¹⁵¹

Uygulamada Hanbelilerce de kabul edilen "Nebi (a.s) tek şahit ve yeminle hüküm verdi." hadisi birçok güvenilir ravi tarafından da rivayet edilmiştir.¹⁵² Darakutni'nin (r.a) rivayet ettiği Ebu Hureyre'ye (r.a) isnad olan hadise göre Nebî (a.s) "Ben Cebrail'e tek şahit ve yemin ile hüküm verme konusunu danıştım. Bana malî konular olduğunu söyledi ve buna başka bir konu eklemedi." dedi. Ebu Hureyre'den (r.a) rivayetle gelen bu hadis Tirmizi'ye göre hasen ve garibtir. Nesai'ye göre senedi ceyyiddir.¹⁵³

Amr b. Dinar'ın (r.a) İbn Abbas'tan rivayetle dediğine göre Hz. Peygamber (a.s) malî konularda tek şahit ve yemin ile hüküm vermiştir. Bu hadisi İmam Ahmed (r.a) ve diğer birçok kişi de rivayet etmiştir.¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 132.

¹⁵¹ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 132.

¹⁵² İbnü'l-Cevzî, *et-Tahkîk*, II, 392.

¹⁵³ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 133,134.

¹⁵⁴ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 132.

Hanbelîlere göre malî konularda tek erkek ve iki kadın ile ve yahut adil tek erkek ve davacının yemini ile hüküm verilebilir.¹⁵⁵ Karz, gasb ve bunların borçlarından oluşan mali konular; amacı mal edinmek olan alışveriş, vakıf, icare, hibe, sulh, müsakât, mudarabe, şirket ve vasiyet gibi konularda tek erkek şahit ve iki kadın ve yahut tek şahit ve yemin ile hüküm verilebilir.¹⁵⁶

İbn Kudâme (r.a) der ki: Yemin hakkın tesliminde doğruluğun ortaya çıkması için vazedilmiştir ve yemin bulunduğu tarafı kuvvetlendirir. Bu sebeple hak iddia eden de hakkı inkâr eden taraf için de yemin, kuvvet etkisine sahiptir. Beraatı zimmet aslı olduğuna göre davacı iddiasının doğruluğunu ortaya çıkarmalıdır. Gerekirse yemin de eder. Fakat ayette böyle bir durum yoktur. Ayetin delalet ettiği şey iki erkek şahit, bulunamazsa tek erkek iki kadın şahit vasıtasıyla hüküm vermektir. Bunda herkes mutabıktır. Fakat mesele davacının yemin etmesine gelince bu şekilde hüküm verilmesini kabul etmeyenler nassa ziyade söz konusu olduğunu ve nassa ziyadenin nesh olduğunu söylerler. Bu doğru değildir. Çünkü nesh bir şeyi ortadan kaldırır ve yok eder. Hükümsüz hale getirir. Ziyade ise bir şey üzerine başka şeyler yerleştirmek, başka şeyler eklemektir. Bu kaldırmak demek değildir. Tek şahit ve yemin ile hüküm verme durumu, iki şahit ile hüküm verme durumunu engellemiyor ve ortadan kaldırmıyor. Ziyade, kendisine eklendiği şeyi ortadan kaldırmayan ve nesh etmeyen muttasıl bir fazlalıktır. Böylece bunlar birbirinden ayrılabilir. Nitekim gelen ayette şahitlik eda şartı olmaksızın biri unutursa diğeri ona hatırlatsın diye iki şahit veyahut tek erkek ve iki kadın şahit öngörülmüştür. Ortadaki hilaf uygulamaya açınsındandır. Onların hadisleri¹⁵⁷ zayıftır ve şahitlik uygulamasına bir sınır koyuyor değildir.¹⁵⁸

Genel olarak Hanbelî mezhebi çerçevesinde görüşleri olan İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (r.a) tek şahit ve yeminle hüküm meselesindeki görüşlerini burada zikretmek faydalı olacaktır.

---

¹⁵⁵ Makdisî, *el-İkna'*, IV, 437.

¹⁵⁶ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 133.

¹⁵⁷ "Delil getirmek davacıya, yemin davalıya düşer."

¹⁵⁸ İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 134.

İbn Kayyim el-Cevziyye (r.a) da tek şahit ve yemin ile hüküm verilmesini kabul edenlerdendir.

İbn Kayyim el-Cevziyye'ye (r.a) göre Bakara Suresi 282. ayeti, bir hâkim bu sayılardan daha başka bir şahit sayısı ile hüküm veremez şeklinde yorumlanamaz. Müslim'in (r.a) naklettiği İbn Abbas (r.a), Ebu Davud'un (r.a) naklettiği Ebu Hureyre (r.a), Şafîî'nin naklettiği Cabir b. Abdullah (r.a), Beyhakî'nin (r.a) naklettiği Ali b. Ebi Talib'ten (r.a) gelen rivayetlere dayanarak Hz. Peygamber'in (a.s) tek şahit ve yemin ile de hüküm verdiğini söylemiştir. Ayrıca Hz. Ömer (r.a), Hz. Ali (r.a), Kadı Şurayh (r.a) ve Ömer b. Abdülaziz'in (r.a) de tek şahit ve yemin ile hükmettiklerini söylemiştir. Leys b. Sad'ın (r.a) dediğine göre de bu şekilde hüküm vermek bilinen bir sünnettir. Ebu Ubeyde'nin (r.a) dediğine göre de tek şahit ve yemin ile hüküm vermek zahir sünnetlerdendir. Tek şahit ve yemin ile hüküm vermek kitaba muhalif bir durum değildir.¹⁵⁹

İbnü'l-Kayyim der ki: Tek şahit ve yemin ile hüküm verme konusunda Allah'ın (c.c) hükmü ile Hz. Peygamber'in (a.s) hükmü arasında da bir ihtilaf söz konusu değildir. Kitapta açıkça yemini bulamadıkları için tevilde hata yaptılar ve ortada bir aykırılık olduğunu zannettiler. Hâlbuki Allah (c.c) yemini yasaklamış olsaydı bir aykırılıktan söz edilebilirdi. Bu şekilde hüküm vermenin bahanesi, kitapta geçmemesi durumu olamaz. Hz. Peygamber'in (a.s) sünneti bir nevi Kur'an'ın tefsiri ve tercümesidir. Çünkü 'Varise vasiyet yoktur.', 'Muhsana recm cezası', 'Hala ve teyze ile evlilikten men', 'Süt emme ile oluşan haramlık', 'Müslüman ve kafir arasındaki miras' gibi bir çok konu hakkında da kitaba baktığımızda bir nass göremeyiz. Oysaki sünnet bunları açıklamıştır. Buradan hareketle diyebiliriz ki mali konulardaki şahitlikte üç yol vardır. Bunun ikisi kitapta açıkça geçer, birisi ise sünnetin açıklamasındadır. Birincisi iki erkek şahit, ikincisi bir erkek ve iki kadın, üçüncüsü ise tek şahit ve yemin ile hüküm vermektir. Bunu inkâr eden yukarıda söylenen şeylerin hepsini inkâr etmiş olur.¹⁶⁰

¹⁵⁹ İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 67; Zeydan, *Nizâmu'l-kadâ*, 161.

¹⁶⁰ İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 68.

Ayrıca İbn Teymiyye (r.a) ayette geçen iki erkek veya tek erkek ile iki kadın delillerini hakimin hüküm verme yolu olarak değil, bu iki delilin insanların haklarının korunmasının vasıtası olarak zikredildiğini söylemiştir.¹⁶¹

İbnü'l-Kayyim devamında diyor ki; hakimin hüküm verme yolları genel olarak sadece iki şahit veya tek erkek iki kadın şahit ile sınırlı değil, bunun bir çok yolu var. Hâkim nükul ve yeminin geri çevrilmesi gibi durumlarla da hüküm verebiliyor. Nükul ve yeminin geri çevrilmesi durumları da Kur'an'da geçmemektedir. Eğer tek şahit ve yemin ile hüküm vermek Kur'an'a muhalif ve nassa ziyade bir durumsa bunlar da her halükarda muhaliftirler ve nassa ziyade sayılmalıdır. Ancak böyle değildir.¹⁶²

İbnü'l-Kayyim Huzeyme hadisini delil göstererek hâkimin şahidin vasıflarını bildikten sonra tek şahitle de hüküm verilebildiğini söyler. Bu durumda hâkim yemin de isteyebilir. Zaten tek şahit ve yemin ile hüküm vermedeki yemin, olması gereken bir şart değil, tek şahidi kuvvetlendirme amacı gütmektedir.¹⁶³

Tek şahit getirmesi durumunda davacıya yemin ettirilerek hüküm verilebilir. Çünkü şahit, davalının yeminden kaçınmasından daha güçlü bir delildir.¹⁶⁴

İbnü'l-Kayyim'a (r.a) göre Mâide Suresi 106. ayette Allah (c.c), hakları koruyacak şeyleri zikretmiştir. Yoksa hâkimler ancak bununla hüküm verecekler dememiştir. Nitekim Kur'an'da tek şahit ile yemin, yeminden kaçınma, kasame ve lian yeminleri gibi hakkı ortaya çıkaracak ve ispat edecek şeylerle hükmetmeyi yasaklayan bir nass da yoktur. Tek şahit ve davacının yemini ile hüküm verilebilir. Çünkü hâkimin hüküm verme yöntemleri Allah'ın (c.c) hakların

---

¹⁶¹ İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 70.

¹⁶² İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 71; Zeydan, *Nizâmu'l-kadâ*, 161.

¹⁶³ İbnü'l-Kayyim, *Turuk*, 75.

¹⁶⁴ İbnü'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-muvakkîn*, III, 415.

korunması hususundaki yönlendirmelerinden daha geniştir. Yani hukukun yolları, hukuku korumanın yollarından daha kapsamlıdır.¹⁶⁵

1.4. ZAHİRİYYE

Genel olarak mezheplerin muhtelif konulardaki şahit yeter sayısı ile Zahirîlerin kabul ettiği şahit sayısı arasında çok fark vardır. Zahirîleri şahit yeter sayısını en geniş tutan mezhep diyebiliriz. Şöyle ki zahirilerde zina için sadece 4 erkek şahit değil, 3 erkek ile iki kadın veya 2 erkek ile 4 kadın veya 1 erkek ile 6 kadın veya 8 kadının şahitliği geçerlidir. Zina dışındaki diğer hukuki durumlarda ise 2 erkek veya 1 erkek ile 2 kadın veya 4 kadın veya 1 erkek ile davacının yemini veya 2 kadın ile davacının yemini kabul edilmektedir.¹⁶⁶

1.5. ŞİA

Şia fikhının Kur'an'dan sonra ikinci kaynağı Hz. Peygamber'in (a.s) sünneti ve imamlardan gelen haberler olup bu konuda Kuleyni'nin Kafi'si ve Tusî'nin İstıbsâr'ı, -her ne kadar sahihliği konusunda eleştirilere maruz kalsalar da- Kütüb-ü sitenin Sünniler için değeri ne ise şîa dünyasında da bu eserler o derece bir öneme sahiptir.

Şiiler de tek şahit ve yeminle hüküm vermeyi kabul ederler. Delillerini yukarıda bahsettiğimize eserlerden şöyle aktarabiliriz:

---

¹⁶⁵ İbnü'l-Kayyim, *İ'lâmu'l-muvakkîn*, I, 116,118,120.

¹⁶⁶ İbn Hazm, *Muhallâ*, VIII, 476.

Hammad b. Osman dedi ki: Ebu Abdillâh'ın şöyle dediğini duydum: “Ali (r.a) borç konularında tek erkek şahit ve müddeinin yeminini kabul ederdi.”¹⁶⁷

Hammad b. İsa dedi ki: Ebu Abdillâh'ın şöyle dediğini duydum: “Babam bana Rasûlullah'ın (a.s) tek şahit ve yeminle hüküm verdiğiinden bahsetti.”¹⁶⁸

Ebu Basira dedi ki: “Ebu Abdillâh'a hak sahibi bir kimsenin yanında bulunan bir adam onun için tek şahit olur mu diye sordum. O dedi ki: Rasûlullah (a.s) hak sahibinin yemini ve tek şahitle hüküm verdi ve bu borç konusundaydı.”¹⁶⁹

Ebu Hasan dedi ki: “Hak sahibi için şهادette bulunacak iki kadın ve hak sahibinin yemini olduğu zaman bu durum geçerlidir.”¹⁷⁰

Ebu Abdillâh dedi ki: “Rasûlullah (a.s) borç konularında tek erkek şahit ve borç sahibinin yeminini kabul ediyordu. Ramazan hilali konusunda ise adil olduğu zaman tek erkek şahit ve yemini ile kabul ederdi.”¹⁷¹

Şiiilere göre Tek şahit ve müddeinin yemini ile hüküm verme hukuki niteliği ne olursa olsun tüm davalara için geçerli bir durum değildir. Ancak malî ve borçlara dayalı hukukî meselelerde kabul edilir.¹⁷²

Ebu Cafer et-Tusî el-Hııaf eserinde der ki; malî konularda tek şahit ve yeminle hüküm verilebilir. Bir kimse bir cariye ve onun çocuğu hakkında, cariyenin ümmü veled çocuğun da onun mülkiyetinde doğduğunu iddia etse ve tek şahit getirip yemin etse bu durumda cariyenin onun olduğuna hükmedilir. Cariye kendisine teslim edilir. Fakat çocuğun onun olduğuna hükmedilmez. Kimin mülkiyetindeyse onda kalır. Yine bir kimse başkasının elinde gasp edilmiş bir

---

¹⁶⁷ Küleynî, *Furuu'l-kafî*, VII, 420; Tusî, *el-İstıbsar*, III, 39.

¹⁶⁸ Küleynî, *Furuu'l-kafî*, VII, 420; Tusî, *el-İstıbsar*, III, 39.

¹⁶⁹ Küleynî, *Furuu'l-kafî*, VII, 420; Tusî, *el-İstıbsar*, III, 38.

¹⁷⁰ Küleynî, *Furuu'l-kafî*, VII, 422;

¹⁷¹ Küleynî, *Furuu'l-kafî*, VII, 422.

¹⁷² Tusî, *el-İstıbsar*, III, 41.

köle olduğunu iddia etse ve o başkası köleyi azat etse tek şahit ve yeminle hüküm verilmez.¹⁷³

Tusî el-Mebcut eserinde der ki; tek şahit ve müddeînin yemini ile hüküm vermek şu konularda yapılabilir:¹⁷⁴

1. Karz, gasp, borç ve bunların ödemeleri, kitâbet malının ödenmesi gibi malî konular.

2. Bey' , sarf, selem, sulh, icare, karz, müsakat, hibe, vasiyet gibi amacı mal elde etmek olan muavezat akitleri.

3. Sonucunda malî yaptırımı olan hataen ve kasta benzeme şeklinde olan cinayetlerde ve kasıtlı olarak yapılmış ve netice itibariyle yine malî yaptırımı söz konusu olan oğul ve başkasının kölesini öldürme, yaralama veya ön kol kemiğinin ortasından eli kesme durumları.

Bunlar dışında malî ve amacı mal elde etmek olmayan diğer konularda tek şahit ve yeminle hüküm verilmez. Nikah, hulu', talak, kazf, kısas, ricat, kısas gerektiren öldürmeler, köle azadı, vela, vekalet, vasiyet ve vediada tek şahit ve yemin ile hüküm verilmez. Rada', doğum, istihlal ve bedenine elbise altındaki kısımları ile ilgili durumlarda da tek şahit ve yeminle hüküm verilmez.¹⁷⁵

Sellar'a göre ramazan hilalinin görülmesi ve borçlar konusunda yeminiyle birlikte tek bir adamın şahitliği kabul edilir.¹⁷⁶

Müfid'e göre mallarla ilgili konularda tek şahit ve müddeinin yemini ile birlikte hüküm verilir. Delil olarak da Hz. Peygamber'in (a.s) böyle hüküm verdiğini belirtir.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 534.

¹⁷⁴ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 534.

¹⁷⁵ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 534.

¹⁷⁶ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 534.

¹⁷⁷ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 535.

İbn Cüneyd (r.a); Hz. Peygamber'in (a.s) tek şahit ve müddeinin yemini ile hükmettiği rivayetine dayanarak hadler dışında mallarla ilgili veya mali olabilecek durumlarda tek şahit ve müddeinin yemini ile hüküm verilir ve davalı ödemekle yükümlü kılınır.¹⁷⁸

İbn İdris'e göre malî ve amacı mal elde etmek olan durumlarda tek şahit ve müddeinin yemini kabul edilir. Fakat İbn İdris daha sonra bu düşüncesinden rücu etmiştir.¹⁷⁹

Tusî Hıfâf eserinde; vakıf, tek şahit ve müddeinin yemini ile sabit olmaz. Çünkü vakıf mevkufun aleyh için bir mal değildir, bilakis sorumlu olmaksızın ondan yararlanır. Tusi Mebsut'ta ise vakıf tek şahit ve yemin ile sabit olur der. Akabinde ise kimin üzerine vakfedildiğine göre durum değişir. Eğer kişi Allah Teala'ya (c.c) nakletmişse iki şahit gerekir. Azad etmek gibi. Mevkufun aleyhe naklederse iki erkek şahit veya bir erkek iki kadın şahit veya tek şahit ve müddeinin yemini ile hüküm verilir. Mezhepte tercih edilen görüş budur.¹⁸⁰

İbn Berrac a göre vakıf tek şahit ve yemin ile sahih olur. Çünkü bize göre mevkufun aleyhe nakledilir. İbn İdris de böyle söyler ve o itimad edilen bir kimsedir.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 535.

¹⁷⁹ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 535.

¹⁸⁰ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 535, 536.

¹⁸¹ Hıllî, *Muhtelifu's-ş-şia*, VII, 536.

2. REDDEDENLER VE DELİLLERİ

2.1. HANEFİ MEZHEBİ

Hanefiler Hz. Peygamber'in (a.s) “ **الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعَى** ”

”**عَلَيْهِ**” “Delil getirmek davacıya, yemin etmek ise davalıya aittir.”¹⁸² hadisini

temele oturturlar. Onlara göre bu makul bir şeydir. Şöyle ki davacı üstü kapalı, ortada olmayan bir durumu iddia etmektedir. İddia ettiği şeyi ortaya çıkarmaya ihtiyacı vardır. Delil getirmek iddia etmek gibi değildir. İddia edilen şeyin ortaya çıkmasını kuvvetlendirir. Hanefilere göre hâkimlerin anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmalarının yolunu, Hz. Peygamber (a.s) bu sözünü açıklamaktadır. Bu hadis her ne kadar haber-i vahid ise de fukaha bunu kabul etmiş ve bununla uygulama yapmıştır. Böylece hadis, mütevatir mertebesine çıkmıştır. Ayrıca bu hadis, cevamiu'l-kelimen (kapsamlı sözlerden) sayılmıştır.¹⁸³

Hanefilere göre Şafiî'nin aksine tek şahit ve yemin ile hüküm vermek caiz değildir. Şafiî “ **أَنَّهُ قَضَى بِشَاهِدٍ وَيَمِينٍ** ” rivayetlerini ileri sürerek bunu caiz görür. Çünkü müddeinin delil olarak şahit getirmesiyle davasındaki doğruluk payı iddia ettiği şeyin yalan olmasından daha yüksektir. Şahidin yanında yemin de söz konusu olduğu takdirde yemin, bir delil gibi işleme alınmış demektir. Bu durumda sadece yeminle hüküm verip bununla yetinmesi gerekirdi ancak şahitliği de ona ekledi diyerek Hanefiler karşı çıkarlar. Bu hadis “ **الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى** ”

”**الْمُدَّعَى عَلَيْهِ**” Hanefilere göre meşhur ve makuldür. Burada istidlalen iki durum söz konusu. Birincisi Hz. Peygamber'in (a.s) hadisine göre yemin davalı içindir.

¹⁸² Buhari, *Rehn*, 6; Muslim, *Akdiye*, 1; Ebu Davud, *Akdiye*, 23; Tirmizi; *Ahkam*, 12.

¹⁸³ Serahsî, *el-Mebcut*, XVII, 28; Zeylaî, *Nabu'r-râye*, IV, 95.

Eğer yemin davacı için olsaydı davalının yerine getirmesi gerekecek bir durum söz konusu olmayacaktı ki bu da nassa aykırı olurdu. İkincisi Hz. Peygamber (a.s) her çeşit yemini davalıya addetmiştir. الِّ الْيَمِينُ kelimesindeki الِّ yeminin istiğrak' u- l cins olduğunu gösterir.¹⁸⁴ Bu durumda bütün yeminler davalının tarafındadır. Peygamber (a.s) yemin adına ne varsa hepsini davalı tarafına koymuştur ve davacı tarafında yemin kalmamıştır. Davalı tarafına yeminin konması, iddia edilen hakkı ortadan kaldırmak içindir. Davacı için böyle bir durum söz konusu olamaz. O zaten hakkı olduğunu iddia ediyor. Ayrıca yemin, çekişmeyi sona erdirme ihtiyacından dolayı meşrudur. Aksi takdirde sonuçlanmayan bir iddia ve zan altında kalma durumu meydana gelir. Davacı delil getirdikten sonra ise yemine gerek yoktur. Aynı zamanda yemin, davayı geçersiz kılmak için davalı tarafta meşru kılınmıştır. Davacı ise iddiasını ispat etmeye ihtiyaç duyar.¹⁸⁵ Muhammed (r.a.) el-Asl'da 'Biz yemini davacıya çevirmeyiz. Yerini değiştirmeyiz.' diyerek buna işaret etmiştir.¹⁸⁶ Burada sözü edilen davacının yemini, nassın hılafına olan bir durumdur. Yahya b. Mun¹⁸⁷'in itirazına göre 'tek şahit ve yemin ile hüküm vermek' Hz. Peygamber'den (a.s) sahih olarak gelmedi. Ona göre 'Bir tek şâhid ve yemin ile hüküm vermek' hakkındaki hadîs, garîbdir. Kendilerinin rivayet ettiği hadis ise meşhurdur ve ümmet onu kabul etmiştir. Hattâ tevatür derecesine çıkmıştır. 'Bir tek şâhid ve yemin ile hüküm vermek' hakkındaki hadis, ona muarız olamaz. Kâfi'de de böyle geçmektedir.¹⁸⁸

Zührî'den gelen rivayet de böyledir. Ona tek şahit ve yemin ile hüküm hakkında sorulduğunda bidattır demiş ve bu şekilde hüküm verenlerin ilkinin Muaviye olduğunu söylemiştir. İbn Cüreyh'in (r.a) Ata b. Ebi Rebah'tan (r.a) naklettiğine göre de bu şekilde ilk hüküm verenlerin ilki Abdülmelik b. Mervan'dı

¹⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 116; Kâsânî, *Bedâi*, VI, 225; Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 332.

¹⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 118.

¹⁸⁶ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 118.

¹⁸⁷ Sika ve güvenilir bir muhaddis ve müerrih olmasının yanında daha çok, münekkitliği ile şöhret bulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Ağırman, *Yahya B. Maîn'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti Ve Eserleri*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 1996, Sayı: 1, s. 76-94.

¹⁸⁸ Molla Hüsrev, *Dürer*, III, 333; Zeylâ, *Nabu'r-râye*, IV, 96.

ve bu rivayet ahad yolla gelmiştir. Meşhur değildir. Emân konusunda tek şahit ve yemin ile hüküm verildiği bazı sahabeden nakledilmiştir. Hanefilere göre ahkâmü'l-emân konusunda tek şahit ile hüküm verilebilir. Şahit adaletli ve güven telkin ediyorsa bu söz konusudur. Fakat Hz. Peygamber (a.s) yemini davalı tarafa delil kılmıştır. Aksi halde yeminin davacıya döndürülmesi durumunda yemin olması gerektiği taraftan başka bir tarafta olmuş olur.¹⁸⁹ Davalı için olan yemin, davacıya reddolunmaz. Hâkim, tek şahit ve yemin ile hüküm veremez.¹⁹⁰

Hanefilere göre, bazen kesin bilgi olmayan delil ile amel edilebilir. Mesela içtihadî konularda zann-ı galiple hükümlerde kıyas etmek gibi. Kıyasa göre tek kişinin şahitliği ile yetinilmesi gerekir. Çünkü adalet sıfatı ile tek kişinin sözündeki doğruluk tarafının ağır bastığı açığa çıkar. Bu sebeple adil olan tek kişinin verdiği haber amel gerektirir. Kesin bilgi tek kişinin haberiyle sabit olmadığı gibi tevatür sınırına ulaşmadığı sürece birden çok kişinin verdiği haberle de sabit olmaz. Bu durumda sayıyı şart koymanın manası yok. Fakat Hanefiler nasslara dayanarak bu kıyası da terk etmişlerdir. Çünkü nasslarda mutlak tanıklıklarda sayı açıklanmıştır.¹⁹¹ Hz. Peygamber (s.a.) ise davacıya, “Senin için iki şahidin ya da onun yemininden başkası yoktur.”¹⁹² buyurmuştur. Bu nasslar; tek şahit ile hüküm vermenin caiz olmadığını değil, birden çok şahidin şahitliği ile hüküm vermenin caiz olduğunu açıklamaktadır denilirse şöyle cevap verirler: “Böyle değildir. Çünkü dinde belirlenmiş olan sayılar, hayız ve yolculuğun en az süresinde olduğu gibi fazlalığın değil eksikliğin olmadığını veya en uzun hayız süresinde olduğu gibi eksikliğin değil fazlalığın olmadığını açıklamak içindir. Buradaki sayıyı belirleme bir nevi alt ve üst sınırları belirleme amacıyladır. Nasslarda belirlenmiş olan sayılar da yararsız olamaz.”¹⁹³

Bir başka açıdan, belirli sayıya ulaşan kişilerin şahitliği ile kalp mutmain olur. Çünkü birden çok kişinin verdiği haber tek kişinin verdiği haberden daha

¹⁸⁹ Kâsânî, *Bedâi*, VI, 225.

¹⁹⁰ Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, I, 350.

¹⁹¹ Bakara, 2/282; Nisâ, 4/15; Maide, 5/106; Nur, 24/4; Talak, 65/2.

¹⁹² Buhari, *Rehn*, 6; Müslim, *İman*, 221.

¹⁹³ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 112.

kuvvetlidir. Şahitlikte salt bağlayıcılık vardır. Tek kişinin verdiği haber ise bunun için yeterli değildir. Hâlbuki dini konularda dinleyen kimsenin verilen habere uyması o habere inanması iledir. Haber veren kendisi o haberin gereğini yapar. Sonra bu bağlayıcılık diğerlerine geçer. Ama bu şahitliğin aksine salt bir bağlayıcılık değildir ve bu sebeple dini konularda verilen haberlerde, şahitliğin aksine sayı koşulu yoktur. Şahitlikte sayı olmasının maksadı haberi kuvvetlendirmektir. Çünkü davalarda yalan ve gizleme çok olur. Bu yüzden hakların korunabilmesi için şahitlikte sayı koşul olmuştur.¹⁹⁴

İnsanlar arasındaki haklarda sayı şartının gerçekleşebileceği yerlerde, iki şahitten daha azı caiz değildir. Bir kişinin şahitliği caiz olsaydı, Huzeyme b. Sabit'in (r.a.) yaptığı şahitlikte bir üstünlüğü olmazdı. Hz. Peygamber (a.s) onun şahitliğini iki kişinin şahitliği gibi kabul etmiş ve bu hükmü ona has kılmıştır.

أَنَّ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - اشْتَرَى نَاقَةً مِنْ أَعْرَابِيٍّ وَأَوْفَاهُ الثَّمَنَ، ثُمَّ
جَحَدَ الْأَعْرَابِيُّ اسْتِيفَاءَ الثَّمَنِ وَجَعَلَ يَقُولُ وَأَعْدِرَاهُ هَلُمَّ بِهِ شَهِيدًا فَقَالَ - صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَنْ يَشْهَدُ لِي فَقَالَ خُزَيْمَةُ بْنُ ثَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَا أَشْهَدُ لَكَ يَا
رَسُولَ اللَّهِ أَنَّكَ أَوْفَيْتَ الْأَعْرَابِيَّ ثَمَنَ النَّاقَةِ فَقَالَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - كَيْفَ تَشْهَدُ
لِي وَلَمْ تَحْضُرْنَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَصَدِّقُكَ فِيمَا تَأْتِينَا بِهِ مِنْ خَبَرِ السَّمَاءِ أَفَلَا
نُصَدِّقُكَ فِيمَا تُخْبِرُ بِهِ مِنْ أَدَاءِ ثَمَنِ النَّاقَةِ فَقَالَ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَنْ شَهِدَ لَهُ
”خُزَيْمَةُ فَحَسْبُهُ“

“Peygamber (a.s) bir arabîden bir deve satın almış ve parayı ödemişti. Sonra arabî, parayı aldığını inkar etti. ‘Haksızlığa uğradım. Bana tanık getir.’ dedi. Bunun üzerine Peygamber (a.s) ‘Bana kim tanıklık eder.’ buyurunca Huzeyme b.

¹⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 113.

Sabit (r.a) ‘Ey Allah’ın Resülü! Sana ben tanıklık ederim. Sen devenin parasını verdin.’ dedi. Peygamber (a.s) ‘Sen bizimle birlikte değildin, benim lehime nasıl tanıklık ediyorsun?’ deyince ‘Ey Allah’ın Resülü! Biz, seni bize gökten getirdiğin haberde doğruluyoruz. Devenin parasını ödediğin haberinde doğrulamayalım mı?’ dedi. Bunun üzerine Peygamber (a.s), ‘Huzeyme kimin lehine tanıklık ederse ona yeter!’¹⁹⁵ buyurdu.¹⁹⁶

Davalaşmalarda davalıya yemin teklif edilir. Bu, Peygamber’in (a.s), “Yemin davalıya aittir.”¹⁹⁷ buyruğu ile sabit olmuştur. Ancak yemin, davacının isteği üzerine davalıya teklif edilir. Çünkü yemin ettirmek onun hakkıdır. Bu hadis, her türlü yeminin davalı tarafa ait olduğunu göstermekle birlikte davalının yeminden kaçınması durumunda yeminin davacıya teklif edilemeyeceği konusunda Hanefilerin delilidir. Muhammed (r.a) de el-Asl kitabında İbrahim en-Nehal’in (r.a) bu hadise uyararak, yemini davacıya teklif etmediğini söylemiştir. Aynı zamanda bu hadis, tek şahit ve davacının yemini ile hüküm vermenin caiz olmadığı konusunda Hanefilerin delilidir. Çünkü onlara göre davacı tarafında yemin yoktur. Davanın çözüme kavuşturulması davacı tarafındaki delille ve davalı tarafındaki yeminle sınırlandırılmıştır. Tek şahit ile birlikte davacının yemin etmesi delil olmadığı gibi, davalının yemini de delil değildir. Bu durum üçüncü bir yol ortaya koymak anlamına gelir. Bu ise hadise aykırıdır. Hz. Peygamber’in (a.s) ‘Delil getirmek davacıya aittir.’ sözü hass değil, amm bir sözdür. Davacı sırf dava açarak değil, iddiasını ispat etmek için delil getirerek hak sahibi olur. Örneğin, bir kimse başka birinin elindeki bir evin bütününün veya bir kısmının kendine ait olduğunu iddia etse, delil getirme yükümlülüğü davacıya, yemin etme yükümlülüğü evi elinde bulundurana aittir. Hz. Peygamber’in (a.s) ‘Yemin davalıya aittir.’ sözü amm bir söz olmakla birlikte tahsise uğramıştır. Had cezaları gibi konularda yemin ettirme isteminin geçerli olmaması bu durumu tahsis etmektedir.¹⁹⁸

---

¹⁹⁵ Ebu Davud, *Akdiyye*, 20; Nesai, *Buyu*, 81;

¹⁹⁶ Serahsî, *el-Mebsut*, XVI, 114.

¹⁹⁷ Tirmizi, *Ahkam*, 12.

¹⁹⁸ Serahsî, *el-Mebsut*, XVII, 29,30.

Hanefilere göre yemin ispat için değil, nefiy için meşru kılınmıştır. Davacı ise ispat etmeye ihtiyaç duyar. Dolayısıyla yemin davacının delili olamaz.¹⁹⁹ Muhammed'in (r.a) 'Ben yemini yerinden oynatmam.' sözünün anlamı budur. Çünkü yemin nefiyde bile nefiyi gerektirmez. Bu yüzden davalının yemin etmesinden sonra davacının getirdiği delil kabul edilir. İspat için kullanılması durumunda ise ispatı gerektirmemesi öncelikle sabit olur. Şahitler ispat içindir. Ayrıca davacı, kendi lehine şahitlik yapmakla hak elde edemez. Buna kıyasla kendi için yemin etmesiyle hak sahibi olamaması gerekir. Çünkü yemin ispat konusu değildir.²⁰⁰

Hanefilere göre davalı yeminden çekirse de yemin davacıya red olunmaz. Hanefi mezhebinde, sadece davalıya yemin verdirilir, ancak yeminden kaçınırsa, aleyhine hüküm verilir. Çünkü Hz. Peygamber (a.s) 'Beyyine getirmek davacıya; yemin etmek ise, davalıya düşer.' buyurmuştur. Burada geçen mutlak taksimde beyyine-davacı, yemin-davalı paylaşımı söz konusudur. Mutlak taksim sonucunda bir kimsenin diğer kimsenin payında ortak olmamasını gerektirir. Yani, yeminlerin cinsi davalı tarafındadır. Davacı tarafında yemin yoktur.²⁰¹

Hanefilerin tek şahit ve yeminle hüküm meselesine itiraz etmelerinin bir sebebi de bu şekilde hüküm verilmesi durumunda nassa ziyade söz konusu olduğunu düşünmeleridir. Nasslarda hâkimin, davacıdan iki tanık istemesi gerektiği söz konusudur. Tek şahit getiren davacıdan bir de yemin istemek nassa ziyade demektir. Nassa ziyade ise Hanefilere göre nesh hükmündedir.²⁰²

Buradaki nassa ziyade meselesini şöyle açıklayabiliriz: Ziyade; artırmak, ilave etmek demektir. Nassa ziyade terkibi mana ve lafızla varolan bir hükme, başka bir delile dayanarak bir hüküm eklemektir. Bu durum ise Hanefiler nezdinde nesh'tir. Çünkü onlara göre nesh, bir hükmün müddetini belirlemektedir

---

¹⁹⁹ Serahsî, *el-Mebcut*, XVII, 35.

²⁰⁰ Serahsî, *el-Mebcut*, XVII, 35.

²⁰¹ Molla Hüsrev, *Dürer*, III, 333.

²⁰² Serahsî, *el-Mebcut*, XVI, 118.

ve ziyade ile hükmün müddeti belirlenmiş olur.²⁰³ Ziyadenin geçerli olabilmesi için, delillerin birbirini nesh edebilen eşitlikte olmaları gerekir. Bir delili ancak onun kuvvetinde veya ondan daha kuvvetli bir delil neshedebilir. Kur'an nassı başka bir Kur'an nassı ile veya mütevatir sünnet ile neshedilebilir. Ancak Hanefilere göre meşhur sünnet de Kur'an nassını neshedebilir. Ahad haber ve kıyas ile nesh söz konusu değildir.²⁰⁴ Oysa Hanefilere göre nassa ziyadenin nesih olması hükmün değil hükümdeki bir vasfın neshedilmesidir. Yani nassa ziyade nesih derken kastedilen ilk hüküm üzerine ziyade yapmak ve ilk hükümden eksiltmede bulunmak demektir.²⁰⁵

Buraya kadar aktardığımız bilgilerden hareketle, Hanefilerin tek şahit ve yeminle hüküm verilmesini reddetmelerinin sebeplerini şu şekilde kategorize edebiliriz:

1. *Temele oturttukları hadisle amel etmeleri*
2. *Tek şahit ve yemin ile hüküm içeren hadisin reddi*
3. *Şahidin yanında yeminin konumu*
4. *Sadece emân konusunda tek şahit ve yeminle hükmü kabul etmeleri*
5. *Şahitlikteki sayının gerekliliği*
6. *Huzeyme hadisi*
7. *Yeminini kullanım alanı*
8. *Tek şahit ve yeminle hüküm vermenin nassa ziyade oluşu*

---

²⁰³ Sönmez, *İslam Hukuku Metodolojisinde Nassa Ziyade*, 60.

²⁰⁴ Şaban, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, 429.

²⁰⁵ Sönmez, *İslam Hukuku Metodolojisinde Nassa Ziyade*, 19,20.

SONUÇ

Çalışmamızdan elde ettiğimiz neticeyi şöyle açıklayabiliriz:

Birinci bölümde ele aldığımız İslam hukuku ve modern hukuktaki ispat vasıtalarına baktığımızda büyük oranda bir benzerlik görmekteyiz. Ancak tabii ki çağın getirdiği yenilikler, teknoloji ve bilimin ilerlemesi sonucunda modern hukukun ispat vasıtaları daha da çeşitlenmiştir. Şahitlik konusunda bir kıyaslamaya gidecek olursak, gerek İslam hukukunda gerekse modern hukukta şahitliğin olmazsa olmaz bir ispat vasıtası olduğunu görürüz. Ancak İslam hukukunda şahit yeter sayısı söz konusu iken modern hukukta böyle bir durum yoktur. Ayrıca İslam hukukunda şahit sayısı tamam olunca hâkim bununla karar vermek zorundadır. Hâlbuki modern hukukta şahitlik hâkimin takdirinde bir delildir. Yemin delili ise uygulama olarak İslam hukukunda da modern hukukta da aynı şekilde kullanılmaktadır.

İkinci bölüme bakacak olursak; tek şahit ve yemin ile hüküm verme konusunda genel olarak Hanefiler ve diğer mezhepler arasında ihtilaf söz konusu olduğunu görürüz. Fakat mezhep içinde de farklı görüşler olduğunu yadsımamak gerekir. İmam Mâlik, Şâfiî, Dâvûd, Ahmed, Ebû Sevr, ve Medine’li fukaha-ı seb’a mâlî (r.anhüm) konularda tek şahit ve yemin ile hüküm verilebileceğini söylemişlerdir. Ebû Hanife, Sevrî ve Irak fukahasının çoğunluğu (r.anhüm) tek şahit ve yemin ile hiçbir husus hakkında hüküm verilemeyeceğini söylemişlerdir. İmam Mâlik’in (r.a) arkadaşı olan Leys (r.a) de hüküm verilemez görüşündedir. Bu ihtilafın sebebi, bu hususta aktarılmış bulunan delillerin çelişmesidir. Tek şahit ve yemin ile hüküm verilebileceğini söyleyenler; İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Zeyd b. Sabit ve Câbir’in (r.anhüm) hadisleri başta olmak üzere birçok hadisi temel almışlardır.

Ancak bu hadislerden Müslim’de bulunan sadece İbn Abbas’ın (r.a) hadisidir ve bu Buhârî’de yoktur. Hadisin metni şöyle: “Peygamber (a.s) bir şahit ve yemin ile hükmetti.” İmam Mâlik, mürsel olarak Ca’fer b. Muhammed’in (r.a)

babasından aktardığı, Hz. Peygamber'in (a.s) tek şahit ve yemin ile hükmettiğine dair hadise dayanmıştır. Çünkü İmam Mâlik'e göre mürsel hadislerle amel etmek vacibtir. Tek şahit ve yemin ile hüküm verilemeyeceğini söyleyenlerin dayanağı ise; "Eğer iki erkek şahit bulunmazsa, şahitlerden güvенеceğiniz bir erkek ile iki kadın da kâfidir." ayetidir. Bu ayete göre tek şahit ve yemin ile hüküm diye bir şey söz konusu değildir. Velev ki bunu kabul edersek ayetin üzerine hadisle ziyade bir nesih olduğunu söylememiz gerekir. Kur'an, mütevatir olmayan hadisle neshedilemez. Tek şahit ve yeminle hüküm vermeyi kabul edenlere göre bu nesih olmayıp ayetin hükmünü değiştirmeyen bir ziyadedir. Kabul etmeyenlerin dayanağı ise Buhârî ile Müslim'de bulunan Eş'as b. Kays'ın (r.a) rivayet ettiği hadistir. Şöyle ki: "Benimle bir adam arasında bir konu hakkında anlaşmazlık vardı. Nebî (a.s) gittik. Dedi ki: 'Ya senin iki şahitin, ya da onun yemini.' Ona dedim ki: 'Yemin edilirse önemsemez yemin eder.' Bunun üzerine Nebî (a.s): 'Kim ki bir müslümanın malını haksız yere kendisinden koparmak için yalan yere yemin ederse, Allah (c.c) kendisine öfkeli olduğu halde Allah'ın (c.c) huzuruna çıkar.' bu hadisi delil göstererek eğer dava, iki şahitten başka bir şey ile de mümkün olsaydı Hz. Peygamber (a.s) senin iki şahidin ya da onun yemini diyerek sınırlamazdı diyorlar. Tek şahit ve yemin ile hüküm verilebileceğini kabul edenlere göre aslında davacı ile davalıdan hangisinin haklı olduğu ihtimali kuvvetli ise, yemin hakkı onundur. Davacının tek şahidi bulunduğu zaman haklı olduğu ihtimali daha kuvvetlidir. İbn Rüşd'ün Bidâye'deki mukayesesi de bu şekildedir.

Sonuç itibariyle denebilir ki; aslında bu ihtilafın sebebi Bakara 282. ayetin algılanışı ve Hz. Peygamber'den (a.s) rivayet edilen iki hadise uygulama açısından verilen değerdir. Söz konusu hadisler haber-i vahid oldukları için ve her mezhebin haber-i vahid rivayetleri kabulündeki bir takım kriterlerden dolayı ihtilaf vuku bulmuştur. Hanefiler dışındaki mezhepler her iki hadisi de değerlendirmekte iken Hanefiler kendi hadislerinin meşhur olduğunu öne sürerek diğer hadisle uygulama yapmamaktadırlar. Oysaki diğer mezhepler tek şahit ve yeminle hüküm vermeyi zaten sadece malî konular olarak sınırlamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA

AĞIRMAN, Cemal, “*Yahya b. Maîn’in Hayatı, İlmî Şahsiyeti Ve Eserleri*”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 1996, Sayı: 1, s. 76-94.

ATAR, Fahreddin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979.

BAYINDIR, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Hukuku*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.

BEROJE, Sahip, *Ceza Muhakemesi Açısından İslam İspat Hukuku*, Fecr Yayınları, Ankara, 2007.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, (d.1883-ö.1971), *Hukuki İslâmiyye Istılahâtı Fıkhiyye Kâmusu*, 8 cilt, Enes Sarmaşık Yayınları, İstanbul.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail (ö.210), *Sahihi Buharî*, Daru Tavkı'n-Necat, 9 cilt, ts.

CENTEL, Nur-ZAFER, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım, İstanbul, 2005.

CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed (ö.816), *Kitâbü't-tarîfât*, Dâru'n-Nefâs, Beyrut, 2003.

DÂVUD, Ahmed Muhammed Ali, *el-Kadâyâ ve'l-ahkâm fî el-muhakemi's-ş-şeriati*, Dâru's-Sekâfe, 2 cilt, Amman, 2005.

EBU DAVUD, Süleyman b. El-Eşas. (ö.275), *Süneni Ebî Davud*, Mektebetü'l Asriyye, 4 cilt, Beyrut, ts.

ERBAY, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.

GÖRGÜN, L. Şanal-**KODAKOĞLU**, Mehmet, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

HALEBÎ, İbrahim b. Muhammed (ö.956), *Mecmeu'l-ehur fî şerhi mülteka'l-ebhur*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 4 cilt, Beyrut, 1998.

HILLÎ, Hasan b. Yusuf el-Mutahher, (ö.726), *Muhtelifu's-şiatî fî ahkâmi's-şeriatî*, Bustan Kitap, İran, ts.

İBN HACER EL-ASKALÂNÎ (ö.852), *Bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, Daru'l-Felek, 1 cilt, Riyad, h.1424.

İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed (ö.456), *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, Daru'l-Fikr, 12 cilt, Beyrut, ts.

İBN KAYYİM el-CEVZİYYE, Muhammed b. Ebi Bekr (ö.751), *et-Turuku'l-hukmiyye fî's-siyaseti's-şeriyeye*, Matbaati'l-Adâb, Mısır, h.1317.

-----, *İ'lâmü'l-muvakkîn an rabbi'l-âlemîn*, Pınar Yayınları, 4 cilt, İstanbul, 2013.

İBN KESÎR, Ebu'l-Feda İsmail (ö.774), *Tefsîru'l-kur'ani'l-azîm*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, h.1419.

İBN KUDÂME, Ebu Muhammed (ö.620), *el-Muğnî*, Mektebetü'l-Kahire, 10 cilt, 1968.

İBN MÂCE, Ebu Abdillâh Muhammed (ö.273), *Süneni İbn Mâce*, Dâru İhyau'l-Kütübi'l-Arabiyye, 2 cilt, ys, ts.

İBN MANZÛR, Muhammed b. Mükrim (ö.711), *Lisânü'l-arab*, Dâru Sadr, 15 cilt, Beyrut, h.1414.

İBN RÛŞD EL-CED, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, (ö.520), *el-Beyân ve't-tahsîl ve's-şerh ve't-tevcîh ve't-talîl limesâili'l-müstehrace*, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmi, 20 cilt, Beyrut, 1988.

İBN RÛŞD, Muhammed b. Ahmed, (ö.595), *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 2010.

İBNÜ'L-ARABÎ, Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh, (ö.543), *Ahkâmü'l-kur'an*, Dâru İhyâü'l-Kütübi'l-Arabî, 4 cilt, 1957, Kahire.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec, (ö.597), *et-Tahkîk fî ehâdisi'l-hilâf*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2 cilt, Beyrut, 1994.

KAL'ACÎ, Muhammed Ravvas, *Mucemu'l-luğati'l-fukahâ*, Daru'l-Enfas, Beyrut, 1988.

KÂSÂNÎ, Ebu Bekir b. Mesud b. Ahmed (ö.587), *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerai'*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 7 cilt, 1986.

KUNTER, Nurullah-**YENİSEY**, Feridun-**NUHOĞLU**, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Arıkan Basım, İstanbul, 2006.

KURU, Baki-**ARSLAN**, Ramazan-**YILMAZ**, Ejder, *Medenî Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

MAKDİSÎ, Musa b. Ahmed (ö.968), *el-İknâ li tâlibi'l-intifa*, Mektebetu'l-Melik Fehd el-Vataniyye, 4 cilt, Riyad, 2002.

MÂLİK B. ENES, (ö.179), *Muvatta*, thk.Muhammed Mustafa el-A'zamî, 8 cilt, el-İmârat, 2004.

MAVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud (ö.693), *Kitâbu'l-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, Daru'l-Marife, 5 cilt, Beyrut, 2002.

MOLLA HÜSREV, Muhammed b. Feramerz (ö.885), *Düreru'l-hükkam şerhi ğureru'l-ahkâm*, Daru'l-İhyai Kütübi'l-Arabiyye, 2 cilt, ys, ts.

MÜSLİM, Ebu'l-Hasan (ö.261), *Sahihi Müslim*, Dar'u İhyau't-Türasi'l-Arabî, 5 cilt, Beyrut, ts.

NESÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmed (ö.303), *el-Müctebâ min es-sünen*, Mektebetü'l Matbuati'l İslamiyye, 9 cilt, Halep, 1986.

ÖĞÜK, Recai, *İslam Fikhında Yemin*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2011.

ÖZBEK, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

RAĞİB el-İSFEHANÎ, Ebu'l-Kasım el-Huseyin b. Muhammed, (ö.425), *el-Müfredât fi ğarîb'il-kur'an*, Mektebetü Nizâru el-Baz, ys, ts.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl Şemsü'l-Eimme (ö.483), *el-Mebsut*, Daru'l-Marife, 30 cilt, Beyrut, 1993.

SÖNMEZ, Tahir, *İslam Hukuk Metodolojisinde Nass Üzerine Ziyade*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006.

ŞABAN, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2009.

ŞAFİÎ, Muhammed b. İdris (ö.204), *el-Ümm*, Daru'l-Marife, 8 cilt, Beyrut, 1990.

ŞİRÂZÎ, Ebu İshak İbrahim (ö.476), *el-Mühezzeb fi fikhil-imami's-şafî*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3 cilt, ys, ts.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, (ö.279), *Süneni Tirmizî*, Matbaatü Mustafa el-Babi'l-Halebî, 5 cilt, Mısır, 1975.

ÛDEH, Abdulkadir, (ö.1954) *et-Teşrû'l-cinâiyyi'l-islamiyye mukâranen bi'l-kânûni'l-vazî*, Müessesetü'r-Risale, 2008, Beyrut-Lübnan.

YAYLALI, Davud, İslam Hukukunda Karine, İslami Araştırmalar, II, s.2, 1988.

YILDIZ, Kemal, *İslam Yargılama Hukukunda Şahitlik*, Hâcegân Akademi Kitaplığı, İstanbul, 2005.

ZEBÎDÎ, Muhibbuddin Ebu'l-Feyz es-Seyyid Murteza, (ö.1205), *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, ts.

ZEYDAN, Abdulkerim, (ö.27/01/2014) *Nizâmu'l-kada fi's-şeriatil-islamiyye*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 2002.

ZEYLAÎ, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, (ö.762), *Nasbü'r-râye li-ehâdisi'l-hidaye*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 4 cilt, Beyrut, 1987.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fikhü'l-islâmî ve edilletühü*, Dâru'l-Fikr, 8 cilt, Dımaşk, 2008.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Sıddıka Ayaş 15 Ocak 1990 tarihinde Konya’da doğdu. İlköğretim ve liseyi Konya’da okudu. 2007 yılında Selçuklu Anadolu İmam-Hatip Lisesi’nden mezun oldu. Aynı yıl Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı ve 2011 yılında buradan mezun oldu. Hemen akabinde Eylül/2011’de Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü/İslam Hukuku bilim dalında yüksek lisansa başladı. Haziran/2012’de Pedagojik Formasyon Eğitimi’ni tamamladı. Yüksek lisansının ikinci senesinde KTO Karatay Üniversitesi’nde tam burslu olarak Adalet Bölümünü kazandı. Haziran/2014’te “İslam Muhakeme Hukukunda Tek Şahit ve Yeminle Hüküm” başlıklı teziyle yüksek lisansını bitirdi. Aynı tarihte Adalet bölümünü de bitirdi. Şuan herhangi bir görevi bulunmamaktadır.